

УНИВЕРЗИТЕТ У ПРИШТИНИ СА ПРИВРЕМЕНИМ
СЕДИШТЕМ У КОСОВСКОЈ МИТРОВИЦИ ПРАВНИ
ФАКУЛТЕТ

ЖРТВЕ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

(мастер рад)

Ментор

Проф. др Мирјана Ђукић

Студент

Милутин Шпадијер

Број индекса: 375/2023

Косовска Митровица, 2025.

САДРЖАЈ

УВОД	3
1. ПОЈАМ И ОБЛИЦИ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА	5
1.1. Дефинисање трговине људима	5
1.2. Облици трговине људима	8
1.3. Фактори који доприносе трговини људима	10
2. ПРАВНИ ОКВИР ЗАШТИТЕ ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ	12
2.1. Национално законодавство у области заштите жртава трговине људима	12
2.2. Институционални механизми заштите жртава	14
2.3. Националне стратегије и акциони планови	19
3. МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ И УСКЛАЂЕНОСТ НАЦИОНАЛНОГ ЗАКОНОДАВСТВА	22
3.1. Међународни правни оквир	22
3.2. Усклађеност националног законодавства са међународним обавезама	26
4. ИЗАЗОВИ У ПРИМЕНИ ЗАКОНА И ПРАКСИ ЗАШТИТЕ ЖРТАВА	30
4.1. Проблеми у идентификацији и заштити жртава	30
4.2. Приступ правди и правно заступање жртава	34
4.3. Пракса у пружању подршке и рехабилитације жртава	38
5. ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ЗАКОНСКИХ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИХ МЕРА	41
5.1. Препоруке за унапређење законодавног оквира	41
5.2. Препоруке за унапређење механизма заштите и подршке	43
5.3. Јачање превентивних мера и подизање свести јавности	45
ЗАКЉУЧАК	50
ЛИТЕРАТУРА	52

УВОД

Трговина људима је дубоко укорееен проблем који превазилази националне границе и захтева мултидимензионални приступ за његово разумевање и сузбијање. Њене последице су разорне, како за жртве, које трпе физичку, психолошку и економску штету, тако и за друштво у целини, које се суочава са деградацијом моралних и правних вредности. Овај феномен је уско повезан са социјалним, економским, политичким и културним факторима, који често стварају погодан амбијент за развој мрежа организованог криминалитета које експлоатишу рањиве категорије становништва.

Историјски гледано, трговина људима није нов феномен, али је савремени облик овог криминалног дела карактеристичан по својој сложености и све већој употреби савремених технологија које омогућавају лакшу регрутацију и контролу жртава. Упркос значајним напорима међународне заједнице, држава и организација цивилног друштва, трговина људима наставља да представља један од најбрже растућих облика организованог криминалитета, са дубоким последицама по глобалну безбедност и економску стабилност.

У Републици Србији, као и у многим другим земљама, трговина људима се појављује у различитим облицима, укључујући сексуалну експлоатацију, принудни рад, принудно просјачење, илегална усвојења и трговину људским органима. Жртве су најчешће жене, деца и лица из маргинализованих група, који због сиромаштва, недостатка образовања или других социјалних и економских неповољности постају лаке мете трговаца људима. Овај феномен додатно компликују дубоко укорееени друштвени стереотипи и предрасуде, који често онемогућавају адекватну идентификацију и заштиту жртава.

Правни и институционални оквир за заштиту жртава трговине људима у Србији претрпео је значајне измене последњих година, са циљем да се осигура ефикаснија заштита и подршка жртвама, као и сузбијање ове појаве у складу са међународним стандардима. Усвајањем националних стратегија и акционих планова, Србија је направила важне кораке у борби против трговине људима, али изазови у примени закона и институционалних мера и даље остају значајни. Поред тога, потребно је стално усклађивање националног законодавства са међународним обавезама и стандардима

како би се осигурала ефикаснија превенција, заштита и кажњавање овог облика криминалитета.

С обзиром на сложеност и обим трговине људима, борба против овог феномена захтева интердисциплинарни приступ, који укључује правне, социјалне, економске и образовне мере. Такође је неопходно ојачати сарадњу између државних институција, међународних организација и невладиних организација, како би се осигурало свеобухватно и одрживо решење овог проблема. Овај рад има за циљ да пружи свеобухватну анализу трговине људима у контексту Републике Србије, са посебним освртом на правни оквир, међународне стандарде, изазове у примени закона и препоруке за унапређење постојећих мера. У том контексту, представљање различитих облика трговине људима, као и идентификација фактора који доприносе њеној распрострањености, од кључног су значаја за разумевање овог феномена и формулисање ефикасних мера за његово сузбијање.

1. ПОЈАМ И ОБЛИЦИ ТРГОВИНЕ ЉУДИМА

Трговина људима је једна од активности организованог криминалитета и може се дефинисати као сложена појава угрожавања безбедности, заснована на институцији ропства и експлоатације, односно поступања према особи као да је роба или ствар. Циљ је експлоатација њене радне снаге, знања, вештина, физичког и сексуалног интегритета у сврху задовољавања личних или туђих нагонских, здравствених или емоционалних потреба, или стицање директне или индиректне материјалне користи за себе или друге, при чему се угрожава безбедност државе на спољном плану и унутрашња стабилност друштва у домену јавне безбедности, као и права појединца у контексту кршења људских права.¹

1.1. Дефинисање трговине људима

Дефинисање трговине људима представља кључни корак у разумевању овог сложеног феномена, који обухвата низ нелегалних активности усмерених на експлоатацију људи кроз злоупотребу њихове рањивости, преваре, принуде или употребе силе. Према дефиницији садржаној у Протоколу Уједињених нација (Палермо протокол) за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, посебно женама и децом, који допуњује Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета, који је анекс Конвенције Уједињених нација (2000. година) против транснационалног организованог криминалитета, трговина људима подразумева регрутацију, превоз, трансфер, смештај или пријем особа путем претње, употребе силе, отмице, преваре, обмане, злоупотребе моћи или положаја, рањивости, као и давање или примање новчане или друге користи ради добијања пристанка лица које контролише другу особу, у сврху експлоатације.²

Експлоатација је централни елемент дефиниције трговине људима и подразумева различите облике злоупотребе, укључујући сексуалну експлоатацију, радну експлоатацију, дужничко ропство, просјачење, илегално усвојење, принудни брак, принудно вршење криминалних радњи, принудно учешће у оружаним сукобима,

¹ Мифтар Калач, *Трговина људима*, Правне теме, Нови Пазар 2014. године, стр. 147

² Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *Ничија деца: трговина децом у Србији и Црној Гори*, Save The Children, Програм за Србију, Београд, 2005. године, стр. 64–70.

служење или трговину органима. Посебна пажња у овој дефиницији посвећује се злоупотреби рањивих категорија становништва, где се често злоупотребљавају сиромаштво, ниско образовање, незапосленост или друге друштвено-економске неповољности које жртве чине подложнијима манипулацији трговаца људима.³

Трговина људима као феномен често се поистовећује са другим облицима нелегалних активности, попут шверца миграната, али је неопходно истаћи разлике. Док се шверц миграната односи на нелегалан транспорт људи преко међународних граница уз њихов пристанак, трговина људима укључује елемент принуде или обмане, при чему је крајњи циљ искључиво експлоатација жртве. Ова разлика наглашава потребу за јасним правним и концептуалним оквиром, који ће омогућити ефикасније идентификовање и сузбијање овог облика криминалитета⁴.

У Републици Србији, као и у међународном правном систему, трговина људима дефинисана је кроз различите законске и стратешке оквире. Кривични законик Републике Србије дефинише трговину људима као кривично дело, наглашавајући употребу силе, преваре или злоупотребе положаја рањивости као кључне елементе овог дела. Ова дефиниција се усклађује са међународним стандардима, што је од суштинског значаја за ефикасну борбу против ове појаве.⁵

Дефинисање трговине људима има не само правни већ и социјални значај, јер омогућава дубље разумевање начина на који се овај облик криминалитета манифестује, као и препознавање улоге државних и међународних актера у његовом сузбијању. Јасна и свеобухватна дефиниција је основа за креирање стратегија, акционих планова и мера заштите жртава, као и за унапређење превентивних и репресивних механизма у борби против трговине људима.⁶

Дефинисање трговине људима представља основни корак у разумевању и борби против овог сложеног и глобалног проблема. Према међународној дефиницији, коју је утврдио Протокол за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и децом, трговина људима подразумева регрутацију, превоз, трансфер, скривање

³ М. Грујић, Експлоатација жртава трговине људима, Интернационални Универзитет у Новом Пазару, 2013. године, стр. 242-250

⁴ Преузето са: <https://astra.rs/sta-je-trgovina-ljudima>

⁵ Д. Милић, *Трговина децом – врбовање путем Интернета*, Ревиија за безбедност: стручни часопис о корупцији и организованом криминалу, год. IV, бр. 2, Београд, 2010. године, стр. 45–50.

⁶ С. Мијалковић, *Теоријско одређење појма трговине људима*, Наука, безбедност, полиција, вол. 9, бр. 2–3, Београд, 2004. године, стр. 173–192.

или прихват особа путем претње, употребе силе, обмане, преваре, злоупотребе моћи или положаја рањивости, у циљу добијања пристанка особе која врши контролу над жртвом, ради експлоатације.⁷ Експлоатација укључује различите облике злоупотребе, као што су сексуална експлоатација, принудни рад, ропство, служење у условима сличним ропству, као и трговину органима.⁸

Ова дефиниција наглашава три кључна елемента трговине људима: деловање (шта се ради), средства (како се то ради) и сврху (зашто се то ради). Деловање се односи на активности као што су регрутација или превоз особа. Средства укључују методе којима се жртве доводе у положај експлоатације, што може укључивати претњу, обману, принуду или злоупотребу рањивости. Сврха је увек експлоатација, која може попримити различите облике, од принудног рада до сексуалног искоришћавања.⁹

Посебан акценат се ставља на заштиту деце, јер се деца у контексту трговине људима сматрају жртвама чак и када нису коришћена средства као што су претња или сила. Овај приступ је усаглашен са Конвенцијом о правима детета, која наглашава потребу за заштитом деце од свих облика експлоатације и злостављања.¹⁰

У националном законодавству Републике Србије, дефиниција трговине људима садржана је у члану 388. Кривичног законика.¹¹ Овај члан регулише трговину људима као кривично дело и обухвата различите облике експлоатације, укључујући сексуалну експлоатацију, принудни рад, ропство и трговину органима. Закон такође предвиђа строже казне у случајевима када су жртве деца или када је дело почињено у оквиру организоване криминалне групе.

Дефиниција трговине људима није само правна категорија већ има и социјални и етички значај. Она служи као основа за развој мера за превенцију и заштиту, али и као алат за едукацију јавности о природи и последицама овог феномена. Ширење знања о

⁷ Протокол Уједињених нација за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, посебно женама и децом, који допуњује Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета, 2000. година, стр. 42

⁸ М. Грујић, *op. cit.* стр. 142-150

⁹ Н. Жегарац А. Бауцал, У. Гвозден, *Ничија деца - трговина децом у Србији и Црној Гори*, Центар за евалуацију, тестирање и истраживање, Београд, 2005. године. стр. 16

¹⁰ Чл. 388, ст. 2, Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 – исправка, 107/2005 – исправка, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019, 94/2024),

¹¹ КЗ Републике Србије, чл. 388

томе шта трговина људима подразумева омогућава боље препознавање жртава и ефикасније реаговање институција.

Недовољна прилагођеност новој средини, али и социо-економски положај миграната, повећавају њихову рањивост. Неповољан економски положај, низак ниво образовања, непознавање језика земље у коју долазе, као и немогућност проналаска посла путем легалних канала или ван неформалне економије, доприносе ризику да неко постане жртва различитих облика експлоатације, али и трговине људима. Уколико се ради о илегалној миграцији и/или раду без радне дозволе, наведени ризици се додатно повећавају. Трговци људима управо користе ову рањиву позицију појединца, увлачећи га у ланац трговине људима кроз различите обмане и лажна обећања.¹²

1.2. Облици трговине људима

Облици трговине људима представљају разнолике манифестације овог сложеног криминалног феномена, који се прилагођава различитим социоекономским контекстима, географским подручјима и потражњи за одређеним облицима експлоатације. Основна карактеристика свих облика трговине људима јесте циљ експлоатације, који се остварује злоупотребом жртава путем претње, обмане, принуде или злоупотребе њиховог рањивог положаја. Различити облици трговине људима обухватају сексуалну експлоатацију, принудни рад, трговину органа, принудно просјачење, илегална усвојења и друге облике злоупотребе.

Најраспрострањенији облик трговине људима јесте **сексуална експлоатација**, која пре свега погађа жене и девојчице. У овом контексту, жртве се присиљавају на проституцију, порнографију или друге облике сексуалних активности које доносе финансијску или другу корист трговцима. Сексуална експлоатација често је повезана са другим облицима криминалитета, попут организованог криминалитета и корупције, што додатно отежава њено сузбијање.¹³

¹² М. Бабовић, Ј. Обрадовић, М. Стевић, *Human trafficking in Serbia – Overview of the situation in the context of the 21st century*, Марија Анђелковић, ASTRA - Anti Trafficking Action, Београд, 2022. године, стр. 35

¹³ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Global Report on Trafficking in Persons 2020*, стр. 143.

Принудни рад представља други значајан облик трговине људима, у коме се жртве присиљавају на рад у пољопривреди, грађевинарству, индустрији, домаћинствима или другим секторима, често без адекватне надокнаде, у нехуманим условима и уз ограничену слободу кретања. Овај облик трговине погађа углавном мушкарце, али ни жене и деца нису поштеђени, посебно када се ради о кућним пословима или бризи о деци.¹⁴

Трговина органима представља један од најсуровијих облика трговине људима, који укључује нелегално вађење и продају органа. Овај облик често погађа лица из сиромашних и рањивих категорија становништва, који се путем обмане или принуде доводе у ситуацију да им се органи нелегално уклоне и продају на црном тржишту.¹⁵

Принудно просјачење је облик трговине људима у коме су жртве, углавном деца и лица са инвалидитетом, присиљени на просјачење, при чему трговци задржавају приходе и користе различите облике принуде или кажњавања да би осигурали њихову "послушност".¹⁶ Овај облик трговине људима је често видљив, али жртве су ретко препознате као такве због дубоко укореењених друштвених предрасуда.

Илегална усвојења представљају још један облик трговине људима, где се деца отимају или купују ради нелегалног усвајања, често у земљама са слабиим системом заштите деце. У овим случајевима, деца постају предмет трговине, а њихова добробит се занемарује у корист профита трговаца.¹⁷

Поред наведених, постоје и други облици трговине људима који су ређе присутни, али једнако штетни, попут присилног брака, сексуалног ропства у конфликтним подручјима или експлоатације у спортској и индустрији забаве.¹⁸

Сви ови облици трговине људима показују велику разноврсност метода којима се трговци служе, али и дубину штете која се наноси жртвама. Сложеност овог проблема захтева свеобухватан приступ који укључује превенцију, кривично гоњење починилаца,

¹⁴ С. Мијалковић, *Теоријско одређење појма трговине људима*, 177-180.

¹⁵ International Labour Organization (ILO), *Forced Labour, Modern Slavery and Human Trafficking*, 2017, стр. 84.

¹⁶ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Assessing Trafficking in Persons Reports: Organ Trafficking and Exploitation*, 2019, стр. 60.

¹⁷ U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2023*, стр. 62.

¹⁸ L. Beten, *International Labour Law*, Kluwer, Девентер-Бостон, 1993. године, стр. 320-325.

пружање заштите и подршке жртвама, као и подизање свести о последицама које ови облици трговине остављају на појединце и друштво у целини.

1.3. Фактори који доприносе трговини људима

Фактори који доприносе трговини људима су сложени и међусобно повезани, обухватајући широк спектар социоекономских, политичких, културних и индивидуалних околности које стварају повољан амбијент за развој овог облика криминалитета. Разумевање ових фактора од кључног је значаја за ефикасну борбу против трговине људима, јер они не само да објашњавају узроке и распрострањеност овог феномена већ и указују на подручја где је потребна интервенција ради превенције и заштите жртава.

Сиромаштво и економска неједнакост представљају један од најзначајнијих фактора који доприносе трговини људима. Људи који живе у сиромашним условима, са ограниченим приступом образовању, здравственој заштити и запослењу, често су приморани да траже боље животне услове, што их чини подложним манипулацији и злоупотреби. Економска криза, висока стопа незапослености и недостатак економских могућности додатно повећавају ризик од експлоатације.¹⁹

Социјална искљученост и маргинализација такође играју кључну улогу. Одређене групе, као што су етничке мањине, избеглице, мигранти, деца без родитељског старања или лица са инвалидитетом, често се суочавају са дискриминацијом и друштвеним стереотипима, што их доводи у ситуацију повећане рањивости.²⁰ Њихов положај у друштву чини их лаком метом трговаца људима, који користе њихову изолованост и недостатак подршке.

Конфликти и политичка нестабилност су додатни фактори који доприносе трговини људима. У ситуацијама оружаних сукоба, хуманитарних криза или политичких прогона, велики број људи бива расељен, што их ставља у рањив положај. У таквим

¹⁹R. Loyd, *Girls Like Us: Fighting for a World Where Girls Are Not for Sale, an Activist Finds Her Calling and Heals Herself*, 2011 године, стр. 89-94.

²⁰ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Global Report on Trafficking in Persons 2020*, стр. 176.

околностима, трговци људима често искоришћавају хаос и недостатак владавине права како би регрutowали и експлоатисали жртве.²¹

Миграције играју важну улогу у ширењу трговине људима, посебно када су оне нерегулисане и нелегалне. Особе које траже боље животне услове у иностранству често се ослањају на посреднике или мреже које обећавају легалан рад, али их уместо тога доводе у положај експлоатације.²² Нелегалне миграције посебно погодују шверцу људи, где се разлика између мигранта и жртве трговине често замагљује.

Образовни дефицити и недостатак свести о ризицима трговине људима још су један значајан фактор. Особе које нису упознате са методама којима се трговци служе, попут обмана и лажних понуда за посао, лакше постају жртве. Ово је нарочито изражено међу младима и лицима из руралних или изолованих заједница, где приступ информацијама може бити ограничен.²³

Потражња за јефтином радном снагом и услугама је још један кључни фактор. Тржишна потражња за јефтином робом, услугама сексуалне природе или људским органима директно подстиче трговце људима да наставе са својим активностима. У овом контексту, економски интереси и недостатак етичких стандарда у неким индустријама играју значајну улогу у одржавању ове нелегалне активности.²⁴

Недостатак ефикасне правне и институционалне заштите представља структурни фактор који омогућава трговину људима. Улогу у ефикаснијем приступу и борби против трговине људима имају невладине организације које често у сарадњи са државним органима ефикасно учествују у борби против трговине људима. Међутим у земљама са slabим институцијама, недовољним капацитетима органа гоњења или корупцијом у правосудном систему, трговци људима делују готово некажњено. Слаба координација међу институцијама, недовољно обучено особље и недостатак средстава за пружање подршке жртвама додатно отежавају борбу против ове појаве.²⁵

²¹ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Global Trends: Forced Displacement in 2022*, 104.

²² International Organization for Migration (IOM), *World Migration Report 2022*, 496.

²³ Л. Милановић, Б. Лајовић, Д. Барјактаровић, Б. Радосављевић, *Приручник за образовни систем – заштита ученика од трговине људима*, Министарство просвете, науке и технолошког развоја, Београд, 2016 године, стр. 19-20.

²⁴ U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2023*, стр. 57.

²⁵ Organization for Security and Co-operation in Europe, *Survey Report 2021 of Efforts to Implement OSCE Commitments and Recommended Actions to Combat Trafficking in Human Beings*, 2022, стр. 72-74.

2. ПРАВНИ ОКВИР ЗАШТИТЕ ЖРТАВА ТРГОВИНЕ ЉУДИМА У РЕПУБЛИЦИ СРБИЈИ

Правни оквир заштите жртава трговине људима у Републици Србији представља основни механизам за превенцију, идентификацију, заштиту и рехабилитацију жртава овог тешког облика криминалитета. Он укључује националне законе, институционалне механизме и стратегије усмерене на борбу против трговине људима и на усклађивање са међународним стандардима у овој области. Србија је, као део међународне заједнице, предузела значајне кораке у креирању свеобухватног правног и институционалног оквира који омогућава адекватну заштиту жртава и ефикасно гоњење починилаца.

2.1. Национално законодавство у области заштите жртава трговине људима

Национално законодавство Републике Србије у области заштите жртава трговине људима представља кључни механизам за сузбијање овог тешког облика криминалитета и заштиту најрањивијих категорија становништва. У последњих неколико деценија, Србија је значајно унапредила свој правни оквир како би се ускладила са међународним обавезама и омогућила ефикаснију превенцију, идентификацију и заштиту жртава трговине људима.²⁶ Овај правни оквир обухвата широк спектар закона и подзаконских аката који регулишу различите аспекте заштите, као што су кривично гоњење трговаца људима, обезбеђивање права жртава, пружање социјалне подршке, као и институционалне механизме који омогућавају координисану акцију у борби против трговине људима.²⁷

²⁶ Ј. Бјелица, *Трговина људима на Балкану*, Типографски пулс, Земун, 2009. године. стр. 55-60.

²⁷ D. Doležal, *Prevenција trgovine ljudima*, Zbornik Pravnog fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 2, vol. 28. Rijeka, 2006. godine, str. 1405-1409.

Кључни закон у овој области је Кривични законик Републике Србије, који је трговину људима дефинисао као посебно кривично дело у члану 388.²⁸

Поред Кривичног законика Републике Србије, **Закон о азилу и привременој заштити Републике Србије**²⁹ игра значајну улогу у обезбеђивању права страних држављана који су жртве трговине људима. Овај закон пружа правни основ за доделу привремене заштите жртвама, омогућавајући им право на боравак у Србији, приступ социјалној и здравственој заштити, као и право на правну помоћ. Привремена боравишна дозвола додељује се жртвама у циљу њихове заштите и пружања могућности за учешће у правним поступцима против трговаца људима. Закон о странцима Републике Србије такође прописује мере које омогућавају да се страни држављани, који су идентификовани као жртве трговине људима, третирају у складу са највишим стандардима људских права.³⁰

Закон о социјалној заштити³¹ обезбеђује правни оквир за пружање подршке и услуга жртвама трговине људима у Србији. Овај закон обавезује институције социјалне заштите да обезбеде помоћ жртвама, укључујући смештај у сигурним кућама, психолошку и социјалну подршку, као и рехабилитацију и реинтеграцију у друштво. Центар за заштиту жртава трговине људима, као специјализована институција, има водећу улогу у спровођењу овог закона, пружајући координацију између различитих институција које су укључене у процес заштите.

У контексту правосудног система, **Закон о бесплатној правној помоћи**³² обезбеђује жртвама трговине људима приступ правди, омогућавајући им бесплатну правну заступљеност и подршку у поступцима против трговаца. Овај механизам је од суштинског значаја за оснаживање жртава и обезбеђивање њихових права у правосудним поступцима. Такође, жртве трговине људима имају право на одштету, која се може захтевати путем грађанских или кривичних поступака, што је регулисано Законом о облигационим односима Републике Србије³³ и другим релевантним прописима.

²⁸ КЗ РС. Чл. 388

²⁹ Закон о азилу и привременој заштити („Службени гласник РС“, бр. 24/2018).

³⁰ D Doležal, *op. cit.*, стр. 1405-1409.

³¹ Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС“, бр. 24/2011 и 117/2022 - одлука УС).

³² Закон о бесплатној правној помоћи („Службени гласник РС“, бр. 87/2018).

³³ Закон о облигационим односима „Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89; „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93; „Службени лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља; и „Службени гласник РС“, бр. 18/2020

Још један важан аспект националног законодавства односи се на превенцију трговине људима. Закон о основама система образовања и васпитања Републике Србије³⁴ прописује мере за едукацију младих о ризицима трговине људима, што укључује укључивање ових тема у школске програме. Поред тога, националне стратегије и акциони планови, које усваја Влада Републике Србије, представљају додатну подршку законима, јер дефинишу конкретне активности и мере за борбу против трговине људима, укључујући кампање подизања свести, обуке за професионалце и унапређење међусекторске сарадње.³⁵

Иако национално законодавство Републике Србије обезбеђује солидну основу за заштиту жртава трговине људима, његова примена често наилази на изазове. Неопходно је стално унапређивање правног оквира, обука релевантних професионалаца, као и обезбеђивање адекватних финансијских и људских ресурса како би се закони ефикасно примењивали. Упркос томе, интеграција националних закона са међународним стандардима и континуирана посвећеност државе у решавању овог проблема представљају значајан напредак у борби против трговине људима у Србији.

2.2. Институционални механизми заштите жртава

Институционални механизми заштите жртава трговине људима у Републици Србији представљају кључну компоненту у борби против овог облика организованог криминалитета као и у осигурању адекватне подршке жртвама. Ови механизми су успостављени кроз сарадњу различитих институција, органа власти и организација цивилног друштва, са циљем да се пружи свеобухватна помоћ жртвама и осигура њихова интеграција у друштво.³⁶ Специфичност институционалних механизма у Србији огледа се у мултисекторском приступу, који обухвата рад полиције, тужилаштва, судства, система социјалне заштите, здравствених установа, као и специјализованих центара за заштиту жртава.

³⁴ Закон о основама система образовања и васпитања „Службени гласник РС”, бр. 88/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон, 6/2020, 129/2021, 92/2023 и 19/2025

³⁵ В. Лалић, Ж. Кешетовић, *Антропологија сексуалне експлоатације*, Виктимолошко друштво Србије Темида, Београд, 2009. године, стр. 92-98.

³⁶ Andrea Barton Bechard, David Moretti, *The Berlin Turnpike: A True Story of Human Trafficking in America*, 2011. године, стр. 115-120.

Центар за заштиту жртава трговине људима игра кључну улогу у идентификацији, процени и пружању директне подршке жртвама. Ова институција је специјализована за рад са жртвама трговине људима и представља основни координатор у систему заштите. Центар пружа услуге које обухватају смештај у сигурним објектима, медицинску помоћ, психолошку подршку, правно саветовање, као и услуге социјалне заштите. Поред тога, Центар има задатак да успостави сарадњу са другим институцијама и организацијама, како би се обезбедила континуирана подршка и реинтеграција жртава у друштво. У сарадњи са полицијом, Центар је одговоран за иницијалну идентификацију жртава и процену њихових потреба, што је од пресудног значаја за обезбеђивање хитне помоћи и заштите.³⁷

Полиција и специјализоване јединице Министарства унутрашњих послова Републике Србије играју значајну улогу у откривању и истрази случајева трговине људима, као и у идентификацији потенцијалних жртава. Ове јединице су обучене за рад са жртвама трговине људима и користе методологије које осигуравају поштовање њиховог достојанства и приватности током процеса идентификације и истраге. Сарадња полиције са другим институцијама, попут тужилаштва и судова, осигурава да се починиоци кривичних дела трговине људима процесуирају и казне у складу са законом, а да жртве добију одговарајућу заштиту и подршку.³⁸

Систем социјалне заштите у Србији има важну улогу у обезбеђивању дугорочне помоћи жртвама трговине људима. Центри за социјални рад пружају услуге које укључују смештај у сигурним кућама, психосоцијалну подршку, саветовање, као и помоћ у рехабилитацији и реинтеграцији. Ови центри раде у блиској сарадњи са Центром за заштиту жртава трговине људима, али и са другим институцијама и организацијама цивилног друштва. Услуге социјалне заштите су прилагођене потребама жртава, посебно жена и деце, који се често налазе у веома рањивом положају.³⁹

Жртве трговине људима у Србији имају право на приступ правди, бесплатну правну помоћ и подношење захтева за накнаду штете у оквиру кривичних и парничних поступака. Судови и тужилаштва дужни су да примењују приступ усмерен на жртве, који подразумева заштиту идентитета, психолошку подршку и могућност сведочења уз

³⁷ С. Мијалковић, *Часопис Државног секретеријата за унутрашње послове НР Србије - Осврт на облике и правце развоја међународне полицијске сарадње*, Безбедност, Београд, 2003. године, стр. 189-190

³⁸ Д. Станић, *Ревизија за безбедност*, стручни часопис о корупцији и организованом криминалу, бр. 7, Београд, 2008. године, стр. 22-26.

³⁹ *Ibid.*

заштитне мере. Сви релевантни актери у поступку обавезни су да жртви пружи информације о њеним правима, доступним услугама, као и помоћ у покретању имовинскоправних захтева.

У систему социјалне заштите, посебну улогу има Центар за заштиту жртава трговине људима, основан 2012. године. Центар укључује Службу за координацију заштите и Прихватилиште за смештај жртава, које од 2019. године обезбеђује директну подршку. Центар је надлежан за идентификацију жртава, процену ризика, координацију заштите и процес добровољног повратка у земљу порекла. Значајну подршку у заштити и реинтеграцији жртава пружају и специјализоване организације цивилног друштва, попут АСТРЕ и Атине.⁴⁰

Здравствене установе такође имају важну улогу у пружању непосредне медицинске помоћи и психолошке подршке жртвама. Многе жртве трговине људима су често зависници од психоактивних супстанци и често долазе са озбиљним физичким и психолошким последицама, због чега је интегрисан приступ здравственој заштити кључан за њихов опоравак.⁴¹ Национални здравствени систем, у сарадњи са невладиним организацијама, пружа медицинске услуге које обухватају лечење траума, рехабилитацију и психијатријску подршку.⁴²

Невладине организације имају значајну улогу у спровођењу активности које допуњавају рад државних институција. Ове организације често пружају непосредну помоћ жртвама, укључујући смештај, психолошко саветовање, едукацију и помоћ у запошљавању. Поред тога, невладине организације организују кампање за подизање свести јавности о трговини људима, спроводе обуке за професионалце и учествују у креирању јавних политика у овој области. Њихова сарадња са државним институцијама представља важан део система заштите жртава.⁴³

Систем институционалне заштите у Србији такође подразумева укључивање међународних организација и сарадњу са другим државама. Међународне организације,

⁴⁰ Трговина људима, *Приручник за адвокате - друго измењено и допуњено издање*, Београд, 2024. године, стр. 132-134

⁴¹ С. Јовановић, А. Галоња, *Заштита жртава трговине људима у кривичном и прекршајном поступку*, Удружење тужилаца и заменика јавних тужилаца Републике Србије, Београд, 2011. године, стр. 54-55

⁴² А. Галоња, С. Јовановић, *Заштита жртава и превенција трговине људима у Србији*, заједнички програм УНХЦР-а, УНОДЦ-а и ИОМ-а за борбу против трговине људима у Србији, Београд, 2011. године, стр. 100

⁴³ Д. Јовашевић, *Међународно кривично правосуђе – између права, правде, помирења и права жртава*, Министарство одбране Републике Србије, Војно дело, бр. 4, Вол. 63, Београд, 2011. године, стр. 73-75.

попут Међународне организације за миграције и ОЕБС-а, пружају техничку подршку, финансијску помоћ и обуке за професионалце, чиме се осигурава примена међународних стандарда у заштити жртава.

Иако институционални механизми заштите жртава у Србији пружају солидну основу за борбу против трговине људима, постоји потреба за њиховим даљим унапређењем. Недостатак ресурса, недовољна координација између институција, као и потреба за континуираном обуком професионалаца остају значајни изазови. Унапређење институционалних капацитета, јачање сарадње и обезбеђивање адекватних средстава представљају кључне кораке ка ефикаснијој заштити жртава и сузбијању трговине људима.⁴⁴

Институционални механизми заштите жртава трговине људима обухватају рад државних органа, специјализованих установа, невладиних организација и међународних партнера, са циљем пружања свеобухватне подршке и заштите жртвама. Ови механизми укључују идентификацију, хитну интервенцију, обезбеђивање сигурног смештаја, медицинску и психолошку помоћ, правно заступање, као и мере за дугорочну рехабилитацију и социјалну реинтеграцију жртава.⁴⁵

Центар за заштиту жртава трговине људима представља кључну институцију у систему заштите. Овај центар је специјализован за идентификацију жртава, процену њихових потреба и координацију активности у вези са пружањем помоћи. У сарадњи са полицијом, социјалним службама и невладиним организацијама, Центар осигурава да жртве добију хитну и адекватну подршку. Он такође функционише као координатор између различитих институција, што је од кључног значаја за мултисекторски приступ у заштити жртава.⁴⁶

Полиција и Министарство унутрашњих послова имају посебне јединице за борбу против трговине људима, чији је задатак да открију и истраже случајеве трговине људима, али и да идентификују и упуте жртве на одговарајућу помоћ. Специјализовани полицијски тимови обучени су за рад са жртвама, уз поштовање њиховог достојанства и приватности. У сарадњи са Центром за заштиту жртава трговине људима, полиција има

⁴⁴ International Labour Organization (ILO), Forced Labour, Modern Slavery and Human Trafficking, 2017, стр. 112.

⁴⁵ Т. Kröger, Ј. Malkoč, В. Н. Uhl, *Државни механизми за упућивање жртава трговине људима: Придружујући се напорима у заштити права тргованих особа – Практични приручник*, OSCE/ODIHR Варшава, 2006. године. Доступно на: <https://www.osce.org/files/f/documents/0/c/98057.pdf>

⁴⁶ Центар за заштиту жртава трговине људима, преузето са : <https://centarzztlj.rs/>

кључну улогу у иницијалном поступку идентификације и обезбеђивања физичке безбедности жртава.⁴⁷

Социјалне службе, посебно центри за социјални рад, играју важну улогу у пружању дугорочне подршке жртвама. Ови центри су задужени за процену социјалних потреба жртава и обезбеђивање смештаја, социјалне помоћи и психолошке подршке. Центри за социјални рад често раде у сарадњи са сигурним кућама и другим специјализованим установама које пружају уточиште и свеобухватну помоћ жртвама.

Сигурне куће су посебно важне у систему заштите, јер пружају привремени смештај жртвама у безбедном окружењу. У њима жртве добијају физичку заштиту, основне животне услове, као и приступ здравственој и психолошкој подршци. Смештај у сигурним кућама омогућава жртвама да се опораве од траума и планирају следеће кораке у процесу рехабилитације и реинтеграције у друштво.⁴⁸

Здравствене установе су одговорне за пружање медицинске неге жртвама трговине људима, укључујући лечење физичких повреда и здравствених проблема који су настали услед експлоатације. Поред физичке здравствене заштите, жртвама је често потребна и психијатријска подршка, нарочито када се суочавају са последицама трауме. Национални здравствени систем у Србији пружа основну здравствену заштиту жртвама, али је неопходно унапредити приступ специјализованим услугама.⁴⁹

Невладине организације могу представљати специфичне интересне групе као што су жене, мигранти и играју значајну улогу у пружању директне подршке жртвама и допуњавању рада државних институција. Ове организације често обезбеђују услуге које укључују смештај, правно саветовање, психолошку помоћ и програме рехабилитације. Такође, невладине организације организују кампање за подизање свести и едукацију о проблему трговине људима, чиме доприносе превенцији и бољем разумевању овог феномена у јавности.⁵⁰

Међународне организације, као што су УНХЦР, ОЕБС и Међународна организација за миграције (ИОМ), такође имају значајну улогу у јачању

⁴⁷ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Global Report on Trafficking in Persons*, 2022, стр.212.

⁴⁸ U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2023*, стр. 20.

⁴⁹ Ж. Бјелајац, М. Зиројевић, *Организовани криминалитет изазов XII века*, Правни факултет за привреду и правосуђе, Нови Сад, 2012. године, стр. 217.

⁵⁰ Organisation for Security and Co-operation in Europe, *The critical role of civil society in combating trafficking in human beings*, 2018. године, стр. 14

институционалних механизма заштите. Ове организације пружају техничку подршку, финансирање програма и обуке за професионалце који раде са жртвама. Њихова сарадња са националним институцијама доприноси унапређењу капацитета и примене међународних стандарда у заштити жртава.⁵¹

Иако институционални механизми заштите жртава у Србији пружају солидну основу, постоји простор за побољшање. Недостатак ресурса, ограничени капацитети смештаја и недовољна координација између институција представљају изазове који отежавају ефикасну заштиту жртава. Даљи напори треба да буду усмерени на јачање мултисекторске сарадње, обуку стручњака и повећање финансијских средстава за програме заштите. Институционални механизми морају бити флексибилни и прилагођени различитим потребама жртава, како би обезбедили свеобухватну подршку и омогућили њихов опоравак и реинтеграцију у друштво.

2.3. Националне стратегије и акциони планови

Националне стратегије и акциони планови у области борбе против трговине људима у Републици Србији представљају основне инструменте креирања и спровођења јавних политика усмерених на превенцију овог сложеног проблема, заштиту жртава и гоњење починилаца. Ове стратегије и планови формулишу кључне циљеве, приоритете и мере, које државни органи, институције и организације цивилног друштва треба да примене како би се обезбедила ефикасна борба против трговине људима. У њима се одражава посвећеност Србије да поступа у складу са међународним стандардима и обавезама, као и да обезбеди свеобухватан приступ решавању овог проблема, који укључује све релевантне актере.⁵²

Националне стратегије у овој области настоје да успоставе дугорочни оквир за борбу против трговине људима, дефинишући приоритетне циљеве и кораке који ће допринети јачању институционалних капацитета, превентивних мера и система заштите жртава. Један од централних елемената ових стратегија је превенција, која обухвата подизање свести јавности о ризицима трговине људима, едукацију рањивих група и спровођење мера за смањење социоекономских неједнакости које доприносе овом

⁵¹ Organization for Security and Co-operation in Europe (OSCE), Combating Human Trafficking: A Strategic Response, 2021, стр. 124.

⁵² Council of Europe, GRETA Report on Serbia, 2021, 70.

проблему. Акценат је стављен на сарадњу између државних институција, невладиних организација, међународних партнера и заједнице, јер само координисан приступ може да пружи трајна решења.⁵³

Посебна пажња у националним стратегијама посвећује се јачању институционалног оквира и унапређењу рада државних органа који су укључени у борбу против трговине људима. То подразумева унапређење капацитета полиције, тужилаштва, судства и система социјалне заштите, као и њихову међусобну координацију. Стратегије предвиђају редовне обуке за професионалце који раде са жртвама, укључујући здравствене раднике, социјалне раднике, наставнике и полицијске службенике, како би се обезбедило да сви учесници у систему заштите имају довољно знања и вештина за препознавање и адекватан одговор на проблем трговине људима.⁵⁴

У националним акционим плановима конкретизују се циљеви и мере дефинисани стратегијама, уз детаљно разрађене активности, временске оквири и одговорности различитих институција. Акциони планови обично покривају период од неколико година и редовно се ажурирају како би одражавали промене у трендовима трговине људима, као и нова сазнања и искуства стечена у борби против овог проблема. Ови планови укључују специфичне мере, као што су организовање информативних кампања, спровођење програма превенције у школама, побољшање механизма за идентификацију жртава, као и обезбеђивање финансијских и кадровских ресурса за спровођење активности.⁵⁵

Национална стратегија за борбу против трговине људима за период 2021–2026. године представља најновији пример свеобухватног приступа у решавању овог проблема. Ова стратегија је усмерена на јачање законодавног оквира, унапређење сарадње са међународним партнерима, као и на интензивирање активности у области превенције и подршке жртвама. Њен значај огледа се и у томе што наглашава потребу за већим учешћем локалних заједница и цивилног друштва у борби против трговине људима, што је од кључног значаја за постизање одрживих резултата.⁵⁶

⁵³ М. Грујић, *Експлоатација жртава трговине људима*, Правне теме бр. 3, Универзитет у Новом Пазару, Нови Пазар, 2002. године, стр. 140-146.

⁵⁴ Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Београд, 2011. године, стр. 765-768.

⁵⁵ *Ibid.*

⁵⁶ Кривични законик Републике Србије, члан 388.

Акциони планови предвиђају и мере за ефикасније гоњење починилаца трговине људима, што укључује обуке за правосудне органе, примену специјалних метода истраге, као и успостављање специјализованих јединица у полицији и тужилаштву. Ово је од посебног значаја, јер ефикасно гоњење представља важан аспект превенције, шаљући јасну поруку да овај облик криминалитета неће остати некажњен. Стратегије и акциони планови такође наглашавају потребу за побољшањем система заштите сведока, који играју кључну улогу у поступцима против трговаца људима.⁵⁷

Поред тога, националне стратегије и акциони планови предвиђају континуирану сарадњу са међународним организацијама, као што су Савет Европе, Уједињене нације и Европска унија, у циљу размене искустава, унапређења капацитета и коришћења најбољих пракси у борби против трговине људима. Међународна сарадња је нарочито важна у контексту транснационалне природе овог криминалитета, који захтева координисан одговор на регионалном и глобалном нивоу.⁵⁸

⁵⁷ Римски статут Међународног кривичног суда, Сл. лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 5/2001, чл. 5, стр. 25-30.

⁵⁸ Закон о бесплатној правној помоћи Републике Србије, 2018.

3. МЕЂУНАРОДНИ СТАНДАРДИ И УСКЛАЂЕНОСТ НАЦИОНАЛНОГ ЗАКОНОДАВСТВА

Међународни стандарди и усклађеност националног законодавства представљају кључну компоненту у борби против трговине људима, јер овај феномен по својој природи превазилази националне границе и захтева координисан и уједначен приступ на глобалном нивоу. Република Србија је, као чланица бројних међународних организација и потписница значајних међународних споразума, предузела кораке да усклади своје национално законодавство са стандардима које постављају међународни документи и правни оквири. Овај процес усклађивања је од суштинског значаја за осигурање ефикасне превенције, заштите жртава и гоњења починилаца трговине људима, као и за јачање међународне сарадње у овој области.

3.1. Међународни правни оквир

Међународни правни оквир у борби против трговине људима поставља основе за глобални, координисани одговор на овај озбиљан и сложен проблем, који угрожава основна људска права и достојанство. Овај оквир састоји се од низа међународних инструмената који регулишу различите аспекте трговине људима, укључујући превенцију, заштиту жртава, гоњење починилаца и међународну сарадњу. Република Србија, као чланица бројних међународних организација и потписница кључних споразума, преузела је обавезе да усклади своје национално законодавство са овим стандардима и примени их у пракси.

Један од најважнијих докумената у међународном правном оквиру је **Протокол за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, нарочито женама и децом**, који је анекс Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета.⁵⁹ Протокол поставља обавезу државама чланицама да кривично гоне трговце људима, пружају заштиту жртвама и спроводе мере за превенцију овог криминалитета.

⁵⁹ В. Николић-Ристановић, *Трговина женама у Србији и околним земљама, обим, карактеристике и узроци*, Темида бр. 1, Београд, 2011. године, стр. 33-38.

Други значајан документ је **Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима**, која је усвојена 2005. године и представља један од најнапреднијих инструмената у овој области. Ова конвенција наглашава приступ усмерен на жртве, стављајући у први план њихова права и потребе. Конвенција обавезује државе да осигурају жртвама приступ правној помоћи, медицинској и психолошкој подршци, као и могућност добијања одштете. Такође, Конвенција предвиђа механизме за мониторинг спровођења њених одредби, кроз рад тела као што је ГРЕТА (Група експерата за борбу против трговине људима).⁶⁰

Универзална декларација о људским правима и други документи Уједињених нација, попут **Међународног пакта о грађанским и политичким правима** и **Међународног пакта о економским, социјалним и културним правима**, такође пружају основ за борбу против трговине људима. Ови документи истичу право на слободу и сигурност личности, забрану ропства и присилног рада, као и обавезу држава да заштите људска права свих својих грађана, укључујући и жртве трговине људима.⁶¹

Конвенција о правима детета⁶² и њени протоколи представљају још један важан елемент међународног правног оквира. Ови документи обавезују државе да предузму мере за заштиту деце од свих облика експлоатације, укључујући трговину децом, сексуалну експлоатацију и присилни рад. Такође, наглашавају обавезу држава да осигурају право детета на заштиту, образовање и рехабилитацију у случају да постану жртве трговине.

Међународна организација рада (МОР) кроз своје конвенције, попут **Конвенције бр. 29 о принудном раду** и **Конвенције бр. 182 о најгорим облицима дечијег рада**, доприноси развоју стандарда за сузбијање трговине људима. Ове конвенције наглашавају забрану принудног рада и експлоатације деце, као и обавезу држава да примене мере за спречавање ових појава.

Европска унија такође игра важну улогу у борби против трговине људима, кроз директиве и стратегије које се односе на превенцију, заштиту жртава и гоњење починилаца. Директива 2011/36/EУ представља основни документ који обавезује државе

⁶⁰ Л. Милановић, Б. Лајовић, Д. Барјактаровић, Б. Радосављевић, *op. cit.*, стр. 13-20.

⁶¹ *Ibid.*

⁶² Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета ("Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 15/90 и "Сл. лист СРЈ- Међународни уговори", бр. 4/96 и 2/97)

чланице ЕУ да обезбеде свеобухватан приступ решавању проблема трговине људима, укључујући специјалне мере за заштиту деце и рањивих група.⁶³

Република Србија је кроз ратификацију ових међународних инструмената преузела обавезу да их имплементира у своје национално законодавство и праксу⁶⁴. Ово је укључило не само увођење нових законских решења, већ и унапређење постојећих механизма, јачање институционалних капацитета и увођење специјализованих програма за подршку жртвама. Примена међународних стандарда у Србији обезбеђује не само правну заштиту жртава, већ и јачање њиховог приступа правди и дугорочној рехабилитацији. Међународни правни оквир такође омогућава Србији да учествује у глобалној борби против трговине људима кроз сарадњу са другим државама и међународним организацијама.

Међународни правни оквир омогућава Републици Србији да примени најбоље праксе и приступе који су развијени на глобалном нивоу у борби против трговине људима, уз активно укључивање у међународне и регионалне иницијативе. Србија је чланица више међународних организација које се баве овим питањем, као што су Савет Европе, ОЕБС, Уједињене нације и Међународна организација рада, што јој омогућава да користи механизме за праћење и подршку у примени обавеза из међународних споразума.⁶⁵

Посебан значај има регионална сарадња у оквиру Западног Балкана, која се спроводи кроз иницијативе усмерене на заједничко решавање проблема трговине људима у контексту миграција, транснационалног криминалитета и тржишта рада. Србија активно учествује у програмима које спроводи Савет за регионалну сарадњу (RCC) и у партнерствима са суседним државама, што укључује размену информација, координацију у истрагама и унапређење механизма заштите жртава. Ова сарадња је

⁶³ С. Мијалковић, *Трговина људима као облик организованог криминалитета – основна феноменолошка обележја*, Криминалитичко-полицијски универзитет, Наука, безбедност, полиција, бр. 1, Вол. 11, Београд, 2006. године, стр. 113-114.

⁶⁴ Република Србија је Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета и допунских протокола усвојила Законом о потврђивању Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета и допунских протокола, "Службени лист СРЈ – Међународни уговори", број 6/01.

⁶⁵ International Organization for Migration (IOM), World Migration Report 2022, 96.

посебно важна имајући у виду да трговина људима често укључује мреже организованог криминалитета које делују преко граница.⁶⁶

Један од значајних аспеката примене међународног правног оквира у Србији односи се на развој националних стратегија и акционих планова, који су усклађени са међународним стандардима и обавезама. У оквиру ових докумената, посебна пажња посвећена је едукацији и обуци професионалаца који раде на сузбијању трговине људима, као и подизању свести јавности о овом проблему.⁶⁷ Међународни стандарди такође захтевају да се посебна пажња посвети заштити деце и рањивих група, што је у Србији препознато као приоритет кроз развој специјализованих програма за подршку и рехабилитацију жртава.

Иако је Србија постигла значајан напредак у примени међународних стандарда, изазови и даље постоје. Један од главних проблема односи се на јачање капацитета институција и обезбеђивање адекватних ресурса за ефикасну имплементацију међународних обавеза. Поред тога, потребно је континуирано јачање међусекторске сарадње, посебно између правосудног система, полиције, социјалних служби и невладиних организација, како би се осигурало да сви аспекти заштите жртава буду адекватно покривени.⁶⁸

Међународни правни оквир није само нормативна основа, већ и алат за подизање нивоа одговорности државе у решавању проблема трговине људима. Учесништво Србије у глобалним иницијативама, попут Глобалног плана акције УН за борбу против трговине људима, додатно оснажује њене капацитете за суочавање са овим изазовом. Овај план акције укључује мере за јачање координације и унапређење глобалне сарадње, уз истовремено подстицање држава да развијају националне политике које су усклађене са глобалним приоритетима.⁶⁹

Међународни правни оквир не представља само обавезу, већ и прилику за Републику Србију да побољша свој унутрашњи систем заштите људских права, борбу

⁶⁶ European Union, Directive 2011/36/EU on Preventing and Combating Trafficking in Human Beings and Protecting its Victims, стр. 25.

⁶⁷ United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), Global Trends: Forced Displacement in 2022, стр. 104.

⁶⁸ United Nations, Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children (Palermo Protocol), 2000, стр. 12.

⁶⁹ United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), The Role of Technology in Trafficking in Persons, 2022, стр. 156.

против организованог криминалитета и подршку жртвама. Кроз активно усвајање и примену ових стандарда, Србија јача свој положај у међународној заједници и доприноси заједничким напорима у борби против једног од најозбиљнијих облика кршења људских права у савременом свету.

3.2. Усклађеност националног законодавства са међународним обавезама

Усклађеност националног законодавства Републике Србије са међународним обавезама у области борбе против трговине људима представља кључни корак у испуњавању обавеза које произилазе из ратификованих међународних уговора и споразума. Србија је као чланица Уједињених нација, Савета Европе и других релевантних међународних и регионалних организација преузела обавезу да своје законе и институционалне механизме усклади са највишим стандардима који се односе на превенцију, заштиту жртава и гоњење починилаца трговине људима. Овај процес подразумева редовну ревизију законодавства, имплементацију нових правних решења и јачање институционалних капацитета.

Кључни елемент усклађености националног законодавства са међународним обавезама огледа се у имплементацији **Протокола за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима**, који је анекс Конвенције Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета (Палермо протокол). Србија је ратификовала овај документ 2001. године и укључила његове одредбе у Кривични законик, где је у члану 388. трговина људима дефинисана као посебно кривично дело.⁷⁰ Ова дефиниција укључује све елементе који су наведени у протоколу, као што су употреба претње, силе, преваре или злоупотребе положаја ради експлоатације, укључујући сексуалну експлоатацију, принудни рад и трговину органима. Посебна заштита се пружа деци, која се сматрају жртвама без обзира на то да ли је употребљена принуда или обмана, што је у потпуности усклађено са међународним стандардима.⁷¹

⁷⁰ Д. Јовашевић, *op. cit.*, стр. 243-245.

⁷¹ С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, М. Костић, *Криминологија*, Пеликан Принт, Ниш, 2009. године, стр. 128-134.

Поред Палермо протокола, Србија је ратификовала и **Конвенцију Савета Европе о борби против трговине људима**, која представља један од најзначајнијих инструмената у области заштите права жртава. У складу са овом конвенцијом, Србија је успоставила институционалне механизме као што су Центар за заштиту жртава трговине људима, који је задужен за идентификацију, пружање подршке и координацију активности у вези са жртвама. Конвенција је нагласила потребу за мултисекторским приступом, што је у Србији примењено кроз сарадњу полиције, судства, система социјалне заштите и невладиних организација.

Национално законодавство такође одражава обавезе које произилазе из других међународних докумената, као што су **Конвенција о правима детета**, **Конвенција о елиминацији свих облика дискриминације жена** и конвенције Међународне организације рада (МОП). Закон о социјалној заштити и Закон о азилу и привременој заштити регулишу права жртава трговине људима, обезбеђујући приступ здравственој и социјалној заштити, правној помоћи и смештају у сигурним објектима. Страни држављани који су жртве трговине људима имају право на привремени боравак у Србији, што је у складу са међународним обавезама да се жртвама обезбеди хуман и сигуран третман.⁷²

У области превенције, Србија је усвојила националне стратегије и акционе планове који се базирају на принципима из међународних докумената. Ови документи наглашавају важност подизања свести јавности, едукације рањивих група и професионалаца, као и побољшање механизма идентификације жртава. Активности попут кампања и едукативних програма одражавају обавезу Србије да примени превентивне мере које се захтевају у међународним инструментима.⁷³

У пракси, Србија је показала значајан напредак у усклађивању законодавства, али постоје изазови који се односе на његову ефикасну примену. Недовољна обука професионалаца, ограничени ресурси и недовољна координација између институција представљају препреке које је потребно превазићи. Да би се додатно унапредила усклађеност са међународним стандардима, потребно је наставити са јачањем

⁷² С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, М. Костић, *op. cit.*, стр. 128-134.

⁷³ Н. Жегарац, А. Буцал, У. Гвозден *op. cit.*, стр. 12-18.

капацитета институција, развојем специјализованих програма и осигурањем адекватног финансирања.⁷⁴

Континуирано праћење и извештавање о примени међународних обавеза играју важну улогу у осигуравању да се национално законодавство не само формално, већ и практично усклади са међународним стандардима. Тело Савета Европе за мониторинг, ГРЕТА, у својим извештајима о Србији наглашава важност побољшања система идентификације жртава и повећања броја осуђујућих пресуда за трговце људима, што је уједно и индикатор успешности усклађивања са међународним обавезама.

У процесу усклађивања националног законодавства са међународним обавезама, Република Србија се ослања на континуирани дијалог са међународним организацијама и партнерима, као и на учешће у различитим иницијативама и програмима који доприносе јачању капацитета за борбу против трговине људима. Један од примера оваквог приступа је сарадња са Саветом Европе кроз праћење спровођења Конвенције о борби против трговине људима. Овај процес укључује редовно подношење извештаја ГРЕТА-и (Група експерата за борбу против трговине људима), која пружа препоруке за унапређење постојећих мера. Ове препоруке обухватају аспекте попут побољшања идентификације жртава, обезбеђивања приступа правима и рехабилитације, као и појачавања судског гоњења трговаца.⁷⁵

Посебна пажња посвећује се усклађивању са **Европском директивом 2011/36/ЕУ** о спречавању и борби против трговине људима и заштити њених жртава, која поставља високе стандарде за свеобухватан приступ овом проблему. Иако Србија није чланица Европске уније, усаглашавање са овом директивом је део ширег процеса приступања ЕУ и показатељ намере државе да применом ових стандарда обезбеди ефикасну заштиту људских права. Примена директиве подразумева интензивирање напора у заштити деце као посебно рањиве категорије, укључујући и увођење специјалних протокола у систему образовања и социјалне заштите.

Још један значајан аспект усклађености је развој националних стратегија и акционих планова који су усклађени са глобалним плановима, као што је Глобални план акције за борбу против трговине људима, који је усвојила Генерална скупштина

⁷⁴ Д. Милић, *op. cit.*, стр. 51-56.

⁷⁵ Д. Милић, *op. cit.*, стр. 51-56.

Уједињених нација.⁷⁶ Србија је у своје стратегије укључила мере које се односе на едукацију, подизање свести и превенцију трговине људима, што одражава обавезе преузете на међународном нивоу. Ове активности су усмерене на рањиве групе, као што су избеглице, мигранти, деца без пратње и жртве породичног насиља, које често постају мете трговаца људима.

Усклађивање националног законодавства са међународним обавезама такође подразумева јачање механизма за међународну сарадњу. Србија активно учествује у регионалним иницијативама, као што је Балканска рута за борбу против трговине људима, која укључује координисане активности полиције, правосуђа и невладиних организација. Ова сарадња омогућава ефикаснију размену информација, заједничке истраге и бољу заштиту жртава које често прелазе националне границе.

Упркос постигнутим резултатима, Србија се и даље суочава са изазовима у потпуној имплементацији међународних стандарда. То укључује недостатак финансијских ресурса, недовољну обуку стручњака који раде са жртвама, као и потребу за већом јавном свешћу о проблему трговине људима. Унапређење законодавног и институционалног оквира захтева дугорочну посвећеност и континуирано праћење резултата, као и прилагођавање новим трендовима и изазовима који се јављају у овој области.⁷⁷

⁷⁶ С. Мијалковић, *Осврт на облике и правце развоја међународне полицијске сарадње* 181-185.

⁷⁷ С. Мијалковић, *Осврт на облике и правце развоја међународне полицијске сарадње* 181-185.

4. ИЗАЗОВИ У ПРИМЕНИ ЗАКОНА И ПРАКСИ ЗАШТИТЕ ЖРТАВА

Изазови у примени закона и пракси заштите жртава трговине људима представљају сложено питање које обухвата правне, институционалне, социјалне и културолошке аспекте. Иако је Република Србија унапредила свој законодавни оквир и имплементирала значајан број међународних стандарда, примена ових прописа у пракси често наилази на препреке које отежавају ефикасну заштиту жртава, идентификацију починилаца и превенцију ове појаве. Ови изазови су последица институционалних недостатака, ограничених ресурса, недостатка координације и дубоко укорених друштвених проблема.

4.1. Проблеми у идентификацији и заштити жртава

Проблеми у идентификацији и заштити жртава трговине људима представљају један од најозбиљнијих изазова у борби против овог облика криминалитета. Идентификација жртава је кључни први корак у пружању подршке, заштите и правне помоћи, али у пракси често наилази на значајне препреке. Ови проблеми могу бити последица институционалних недостатака, ограничених капацитета, недостатка обуке професионалаца, као и културолошких и социјалних предрасуда које доводе до стигматизације жртава.

Један од највећих изазова у идентификацији жртава је недостатак стручног знања и обуке код службеника који први долазе у контакт са жртвама. Ово укључује полицију, граничне службенике, здравствене раднике, социјалне раднике и просветне раднике. Недовољно познавање индикатора трговине људима често доводи до тога да потенцијалне жртве остану непрепознате или буду погрешно третиране као прекршиоци закона, посебно у случајевима илегалне миграције, проституције или просјачења. Многи службеници нису обучени да препознају суптилне знаке принуде или манипулације, због чега жртве остају ван система заштите.⁷⁸

⁷⁸ Л. Бетен, *op. cit.*, стр. 310-315.

Проблеми у идентификацији су такође повезани са специфичним карактеристикама трговине људима. Жртве су често под физичком, психолошком и емоционалном контролом трговаца, што их чини неспособним или невољним да се идентификују као жртве. Страх од одмазде, осећај срамоте, недостатак поверења у институције или зависност од трговаца често спречавају жртве да затраже помоћ. Ово је посебно изражено код жена и деце који су изложени сексуалној експлоатацији или деце која су присиљена на просјачење.⁷⁹

Недовољна координација између различитих институција и организација које су укључене у процес идентификације представља додатну препреку. Иако постоје механизми за мултисекторску сарадњу, као што су тимови за идентификацију жртава и Центар за заштиту жртава трговине људима, у пракси се често јављају проблеми са протоком информација и недовољно јасним поделама одговорности. Као резултат, жртве могу остати препознате, или се процес њихове идентификације може одуговлачити, што их оставља у рањивој позицији.

Социјалне и културолошке предрасуде чине додатну баријеру у идентификацији и заштити жртава. У многим случајевима, жртве се суочавају са осудом и стигматизацијом у друштву, посебно ако су преживеле сексуалну експлоатацију. Овај проблем је изражен и унутар институција, где службеници понекад имају предрасуде према жртвама или не показују довољно саосећања, што додатно одвраћа жртве од тога да траже помоћ или сарађују са властима.⁸⁰

Недостатак ресурса и инфраструктуре за непосредну подршку жртвама представља још један значајан изазов. Упркос постојању сигурних кућа и специјализованих услуга, њихов капацитет је често ограничен, а ресурси недовољни да покрију све потребе. Ово укључује недостатак стручног особља, ограничен приступ психолошкој и правној помоћи, као и неадекватне услове смештаја у неким случајевима. Овај недостатак инфраструктуре може довести до тога да жртве остану у рукама трговаца или буду поново изложене ризику од експлоатације.

Постоји проблем недовољне примене формалних протокола за идентификацију, који би требало да буду униформни и примењиви у свим релевантним секторима. У неким случајевима, институције се ослањају на ад-хок процедуре или индивидуалну

⁷⁹R. Loyd, *op. cit.*, стр. 95-100.

⁸⁰*Ibid.*

иницијативу службеника, што резултира непоузданим и непотпуним идентификацијама. Потреба за стандардизованим и обавезујућим процедурама које укључују мултисекторски приступ је од суштинског значаја за побољшање идентификације жртава.

Недостатак свести и информисаности у друштву о трговини људима и правима жртава представља системски изазов. Многе жртве нису упознате са својим правима или институцијама које могу да им пруже помоћ, што их додатно изолује и оставља ван система подршке. Истовремено, јавност често није свесна обима и сложености проблема трговине људима, што отежава идентификацију жртава у заједници и ствара друштвени амбијент који није наклоњен њиховој рехабилитацији.⁸¹

Идентификација и заштита жртава трговине људима захтевају континуиране напоре у јачању институционалних капацитета, унапређењу обуке професионалаца, јачању мултисекторске сарадње и подизању свести јавности. Само интегрисан приступ, који укључује све релевантне актере и ресурсе, може осигурати да жртве буду адекватно заштићене и подржане, док се истовремено ради на сузбијању овог облика криминалитета.

Проблеми у идентификацији и заштити жртава трговине људима представљају један од највећих изазова у борби против овог феномена, јер ефикасност читавог система заштите зависи од раног препознавања жртава и пружања адекватне подршке. У пракси, жртве често остају невидљиве или непрепознате, што их додатно излаже ризику од дуготрајне експлоатације и отежава њихову рехабилитацију. Идентификација жртава захтева добро обучене професионалце, јасне протоколе и мултисекторски приступ, али у Србији се још увек суочавамо са бројним препрекама у овом процесу.

Недостатак обуке и капацитета код професионалаца који долазе у контакт са потенцијалним жртвама један је од најчешћих проблема. Полиција, социјалне службе, здравствени радници, гранична полиција и други професионалци често немају довољно знања о индикаторима трговине људима. Ово доводи до ситуација у којима жртве не буду препознате или се третирају као починиоци, на пример у случајевима илегалног преласка границе или проституције. Недостатак сензибилности и разумевања

⁸¹ Л. Милановић, Б. Лајовић, Д. Барјактаровић, Б. Радосављевић, *op. cit.*, стр. 21-25.

специфичних околности у којима се жртве налазе додатно погоршава њихову позицију, остављајући их ван домаћаја система подршке.

Непостојање униформних протокола за идентификацију жртава је још један значајан изазов. Иако постоје одређени правни и институционални оквири, у пракси се процедуре идентификације разликују од једне институције до друге. Овај недостатак систематичности доводи до конфузије у поступању, одуговлачења у пружању помоћи и потенцијалног пропуштања прилике да се жртве извуку из ситуације експлоатације. Протоколи за идентификацију треба да буду обавезујући, јасно дефинисани и примењиви у свим институцијама, како би се обезбедила доследност и ефикасност.

Рањивост жртава и њихова неспособност или невољност да се идентификују као жртве представљају додатну препреку. Многе жртве не схватају да су експлоатисане, или су под физичком и психолошким контролом трговаца, због чега не могу да затраже помоћ. Страх од одмазде, осећај срамоте, неповерење у институције или страх од депортације у случају страних држављана често спречавају жртве да се обрате надлежним органима. Ово је посебно изражено код жена и деце, као и миграната који се налазе у нерегуларном статусу.

Ограничени ресурси и капацитети институција које се баве заштитом жртава додатно компликују идентификацију и пружање помоћи. Центри за социјални рад, полиција и специјализовани центри за заштиту често немају довољно особља, финансијских средстава или адекватне инфраструктуре да одговоре на све потребе жртава. Смештајни капацитети у сигурним кућама су ограничени, а приступ специјализованој медицинској и психолошкој подршци често је недовољан, посебно у мањим заједницама и руралним подручјима.

Недостатак мултисекторске сарадње и координације између институција представља значајан изазов. Иако је успостављен одређени ниво сарадње кроз рад Центра за заштиту жртава трговине људима, у пракси се често дешава да различите институције делују изоловано, без довољне размене информација и координисаних активности. Ово резултира у дуплирању активности, али и у значајним пропустима у заштити жртава.

Културолошке и социјалне предрасуде такође доприносе проблему идентификације. Жртве, посебно жене које су експлоатисане у сексуалној индустрији, често су стигматизоване у друштву, што отежава њихову способност да траже и добију

помоћ. Јавност, па чак и професионалци у институцијама, често имају предрасуде према жртвама, посматрајући их кроз призму осуде уместо саосећања.

За превазилажење ових проблема неопходно је предузети низ мера. Пре свега, потребно је организовати континуирану обуку за све професионалце који су у контакту са потенцијалним жртвама, како би могли ефикасно да препознају индикаторе трговине људима и адекватно реагују. Поред тога, потребно је увести и строго примењиве протоколе за идентификацију, који ће обезбедити јединствен приступ у свим институцијама. Јачање капацитета институција, укључујући повећање смештајних капацитета, бољу доступност медицинске и психолошке подршке, као и обезбеђивање довољних финансијских средстава, од суштинског је значаја.

Такође, важно је радити на подизању свести јавности о проблему трговине људима и правима жртава. Кампање за информисање јавности могу значајно допринети бољем разумевању овог феномена и стварању окружења у којем ће жртве бити охрабрене да траже помоћ. Само интегрисан приступ, који укључује све релевантне актере и ресурсе, може осигурати да жртве буду идентификоване на време и да добију свеобухватну подршку која им је неопходна.

4.2. Приступ правди и правно заступање жртава

Приступ правди и правно заступање жртава трговине људима представљају кључне елементе у обезбеђивању заштите њихових права и рехабилитације, као и у процесуирању одговорних за овај облик криминалитета. Иако је у Републици Србији правни оквир формално усклађен са међународним стандардима, његова примена у пракси наилази на бројне изазове, који ограничавају могућност жртава да остваре своја права у пуном капацитету. Ови изазови укључују недостатак приступа адекватној правној помоћи, продужене судске поступке, стигматизацију и недостатак подршке током кривичног и грађанског поступка.

Један од најзначајнијих проблема је ограничен приступ бесплатном правном заступању. Закон о бесплатној правној помоћи у Србији прописује право на правну подршку за жртве трговине људима, али у пракси овај механизам често није довољно ефикасан. Недостатак специјализованих адвоката који су обучени да раде са жртвама трговине људима представља озбиљну препреку. Чак и када се обезбеди правна помоћ,

жртве се често суочавају са компликованим и дуготрајним правним процедурама, што их додатно обесхрабрује да наставе са процесом правне борбе.⁸²

Током кривичних поступака, жртве се често налазе у позицији где морају да сведоче против трговаца, што може бити трауматично искуство, нарочито ако нису обезбеђене адекватне мере заштите. Иако правосудни систем предвиђа могућност заштите сведока, као што су сведочења уз помоћ видео-линка или сведочења са скривеним идентитетом, ове мере се не примењују увек доследно. Страх од одмазде од стране трговаца или осећај срамоте и стигме често спречавају жртве да у потпуности сарађују са правосудним органима. Овај недостатак заштите сведока директно утиче на способност судова да дођу до адекватних доказа и да донесу праведне пресуде.

Још један значајан изазов односи се на право жртава на накнаду штете. Иако законодавство омогућава жртвама трговине људима да поднесу захтев за накнаду штете у оквиру кривичног поступка или путем грађанске тужбе, у пракси је овај процес често изузетно сложен и ретко резултира задовољавајућим исходом за жртве. Многе жртве се суочавају са потешкоћама у доказивању штете, као и са финансијским ограничењима која их спречавају да покрену или одрже грађански поступак. Додатно, наплата одштете од осуђених трговаца често није могућа, јер су починиоци или неспособни да плате, или су њихова средства недоступна.⁸³

Проблеми у приступу правди су додатно компликовани стигматизацијом и недостатком разумевања за положај жртава у судском систему. У неким случајевима, жртве трговине људима се суочавају са предрасудама од стране службеника који раде у правосуђу, што може утицати на исход поступка. Овај проблем је нарочито изражен код жена које су преживеле сексуалну експлоатацију, јер се често сусрећу са осудама или сумњама у њихову веродостојност. Недостатак обуке судија и тужилаца о специфичностима трговине људима и приступу који је усмерен на жртве још више компликује ове поступке.

⁸² Ј. Бјелица, *op.cit.*, стр. 61-66.

⁸³ D. Doležal, *op. cit.*, стр. 1410-1415.

Поред кривичног правосуђа, и други механизми заштите и правног заступања, као што су институције омбудсмана или специјализовани тимови унутар система социјалне заштите, играју важну улогу у подршци жртвама. Ипак, капацитет ових институција често је ограничен, а сарадња са правосудним системом недовољно развијена. Ово резултира у томе да жртве остају без свеобухватне подршке која им је неопходна током правног поступка.⁸⁴

За унапређење приступа правди и правног заступања жртава неопходно је спровести низ реформи. Оне укључују јачање система бесплатне правне помоћи, креирање специјализованих тимова адвоката и обуку правосудног особља о правима и потребама жртава трговине људима. Такође, потребно је обезбедити да се мере заштите сведока примењују доследно и ефикасно, као и успоставити поједностављене механизме за захтеве за накнаду штете. Ове мере могу значајно побољшати положај жртава у правосудном систему и осигурати да њихова права буду у потпуности заштићена.

Приступ правди и правно заступање жртава трговине људима представљају суштински аспекти у заштити њихових права и омогућавању рехабилитације, али у пракси се жртве често сусрећу са бројним препрекама у остваривању ових права. Иако је правни оквир у Републици Србији формално усклађен са међународним стандардима, недостаци у примени закона, недостатак подршке током правних процеса и страх од виктимизације чине приступ правди сложеним и често недостижним за многе жртве.

Иако Закон о бесплатној правној помоћи у Србији предвиђа ову услугу за жртве трговине људима, у пракси је приступ правној помоћи ограничен, нарочито у мањим заједницама и руралним подручјима. Многи адвокати који су ангажовани у овим случајевима нису довољно обучени да разумеју специфичности трговине људима, што може довести до недостатка ефикасности у правном заступању. Жртве често нису довољно информисане о својим правима, што додатно отежава њихову могућност да активно учествују у правном поступку.

У Србији се жртве трговине људима током кривичних поступака неретко суочавају са дугим и исцрпљујућим процесима који могу поново покренути трауме. У неким случајевима, сведочење пред судом подразумева директно суочавање са трговцима, што изазива додатни страх и осећај угрожености код жртава. Мада правни

⁸⁴ В. Лалић, Ж. Кешетовић, *op. cit.*, стр. 99-105.

оквир предвиђа мере заштите сведока, као што су сведочење путем видео-линка и скривени идентитет, ове мере се не примењују увек у пракси или се примењују недоследно.

Жртве могу тражити накнаду штете кроз кривичне или грађанске поступке, али у пракси се ретко дешава да добију одговарајућу компензацију. Комплексне процедуре, недостатак правне помоћи и немогућност доказивања штете су неке од главних препрека у овом процесу. Чак и када су жртве успешне у добијању пресуде, наплата одштете је често немогућа, јер су трговци неретко имућни, али средства нису доступна за конфискацију.

У неким случајевима, жртве се сусрећу са недовољним разумевањем и саосећањем од стране правосудног система. Посебно су погођене жене које су жртве сексуалне експлоатације, јер се често суочавају са дискриминацијом и осудом. Ова стигма не само да отежава приступ правди, већ и додатно утиче на психолошко стање жртава, што може утицати на њихову одлуку да наставе поступак.

Недостатак мултисекторског приступа у правосудним процесима представља још један значајан изазов. Иако правни систем може обезбедити основну заштиту жртава, недостатак координације са другим секторима, попут социјалних служби, психолошке подршке и медицинских институција, оставља жртве без свеобухватне подршке током правног поступка. Жртве често немају довољну подршку током процеса сведочења или припреме за судске поступке, што може довести до губитка поверења у правосудни систем.

Пре свега, неопходно је унапредити систем бесплатне правне помоћи тако што ће се формирати мрежа специјализованих адвоката који ће бити обучени за рад са жртвама трговине људима. Ове услуге треба да буду доступне на националном нивоу, укључујући рурална подручја, како би свака жртва могла да добије неопходну помоћ.

Друго, потребно је увести обавезу примене мера заштите сведока у свим судским поступцима који укључују жртве трговине људима. Ово укључује коришћење савремених технологија за сведочење на даљину, као и физичку заштиту сведока и њихових породица. Поред тога, правосудни систем треба да буде сензибилизован кроз обуке судија и тужилаца, како би се обезбедило да процес буде усмерен на жртве и да их додатно не виктимизује.

Треће, неопходно је поједноставити и убрзати процедуре за накнаду штете, укључујући успостављање фонда за компензацију жртава трговине људима. Овај фонд би омогућио жртвама да добију надокнаду чак и када је наплата од трговаца немогућа. Фонд би могао бити финансиран конфисковањем имовине трговаца, као и кроз буџетске и међународне донације.

Неопходно је радити на смањењу стигматизације жртава кроз информативне кампање и едукацију јавности, али и кроз континуирану обуку професионалаца у правосудном систему. Јачањем поверења жртава у правосудне институције и осигурањем да добију адекватну подршку, Србија може значајно побољшати ефикасност приступа правди и правног заступања у борби против трговине људима.

4.3. Пракса у пружању подршке и рехабилитације жртава

Пракса у пружању подршке и рехабилитације жртава трговине људима у Републици Србији представља кључни аспект свеобухватног одговора на овај проблем, с обзиром на сложеност и дуготрајне последице које жртве претрпе услед експлоатације. Иако су у протеклим годинама унапређени механизми за пружање подршке, бројни изазови и ограничења у практичној примени ових мера и даље утичу на ефикасност система заштите. Процес рехабилитације захтева мултисекторски приступ који укључује здравствене, социјалне, психолошке и правне аспекте, како би се жртвама омогућило да се опораве и реинтегришу у друштво.

Један од најзначајнијих корака у пружању подршке жртвама је обезбеђивање привременог смештаја у сигурним кућама или другим објектима који су специјализовани за жртве трговине људима. У Србији постоје установе које пружају ову врсту заштите, али њихови капацитети често нису довољни да задовоље све потребе. Смештај у овим објектима обухвата не само физичку сигурност, већ и приступ основним услугама као што су храна, одећа и хигијенски производи. Међутим, ограничени финансијски ресурси и недостатак обуке особља могу утицати на квалитет услуга које се пружају жртвама.⁸⁵

⁸⁵Andrea Barton Bechard, David Moretti, *op. cit.*, стр. 120-125.

Пружање психолошке подршке је један од најважнијих аспеката рехабилитације, с обзиром на то да жртве трговине људима често пате од тешких психолошких последица, као што су посттравматски стресни поремећај (ПТСП), анксиозност, депресија и осећај стигматизације. У пракси, приступ психолошкој помоћи није увек обезбеђен у довољној мери, нарочито у мањим заједницама где су доступни ресурси ограничени. Иако постоје специјализовани програми психолошке подршке, њихова примена је често централизована, што отежава приступ жртвама из руралних подручја.

Медицинска помоћ, која укључује лечење физичких повреда и здравствених проблема који су последица експлоатације, такође је од суштинског значаја. Жртве често стижу у систем заштите у лошем физичком стању, услед недовољне исхране, физичког насиља или недостатка приступа здравственој нези током периода експлоатације. Иако национални здравствени систем у Србији обезбеђује основне медицинске услуге за жртве трговине људима, потребан је већи број специјализованих програма који би се бавили њиховим специфичним здравственим потребама.⁸⁶

Едукативни и социјални програми за жртве су важан корак ка њиховој реинтеграцији у друштво. У Србији су организовани одређени програми који жртвама омогућавају да стекну нове вештине, образовање или квалификације које су потребне за запослење. Међутим, овај аспект рехабилитације је и даље недовољно развијен, што оставља жртве у ризику од поновне виктимизације или сиромаштва. Посебна пажња потребна је у пружању подршке малолетним жртвама, укључујући њихово укључивање у формално образовање и омогућавање да наставе са школовањем.

Правна подршка је важан део рехабилитације, с обзиром на то да жртве често требају правно саветовање и заступање у поступцима који се односе на њихов статус, права или одштету. У Србији је обезбеђен приступ бесплатној правној помоћи, али у пракси ова услуга није увек доступна у довољној мери, нарочито за жртве које долазе из маргинализованих или руралних заједница. Поред тога, многе жртве нису у потпуности информисане о својим правима, што додатно отежава њихово остваривање.

Недостатак системске координације између институција које пружају подршку жртвама представља један од највећих изазова у рехабилитацији. Иако постоје институционални механизми који би требало да обезбеде мултисекторски приступ, у

⁸⁶Andrea Barton Bechard, David Moretti, *op. cit.*, стр. 120-125.

практи се често јављају проблеми са протоком информација и сарадњом између различитих актера, укључујући здравствене установе, полицију, судство и социјалне службе. Ово може резултирати пропустима у пружању свеобухватне подршке жртвама.⁸⁷

Унапређење праксе у пружању подршке и рехабилитације жртава захтева јачање институционалних капацитета, бољу координацију између различитих сектора и повећање доступности услуга. Такође је неопходно повећати улагања у обуку особља које ради са жртвама, као и у развој програма који ће омогућити жртвама да се економски оснаже и социјално реинтегришу. Само кроз интегрисан и свеобухватан приступ могуће је обезбедити да жртве трговине људима добију подршку и могућности које су им потребне за потпуни опоравак и повратак у нормалан живот.

⁸⁷ С. Мијалковић, *op. cit.*, стр. 191-195.

5. ПРЕПОРУКЕ ЗА УНАПРЕЂЕЊЕ ЗАКОНСКИХ И ИНСТИТУЦИОНАЛНИХ МЕРА

Препоруке за унапређење законских и институционалних мера у борби против трговине људима и заштити жртава представљају кључни корак ка ефикаснијем сузбијању овог глобалног проблема. Република Србија, иако је остварила значајан напредак у изградњи правног и институционалног оквира, суочава се са низом изазова који захтевају системске реформе и унапређење постојећих механизма. Ове препоруке имају за циљ јачање превентивних, заштитних и репресивних мера, као и осигурање свеобухватног и мултисекторског приступа проблему трговине људима.

5.1. Препоруке за унапређење законодавног оквира

Препоруке за унапређење законодавног оквира у области борбе против трговине људима у Републици Србији имају за циљ да обезбеде још ефикаснију превенцију, заштиту жртава и гоњење починилаца, уз усклађивање са највишим међународним стандардима. Иако постојећи правни оквир у Србији покрива кључне аспекте овог проблема, пракса показује да су одређени делови законодавства недовољно прецизни или недовољно примењиви у пракси, што захтева системску ревизију и побољшања.⁸⁸

Први корак у унапређењу законодавног оквира јесте даље усклађивање са међународним инструментима, као што су Протокол Уједињених нација за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима и Конвенција Савета Европе о борби против трговине људима.⁸⁹ Иако је законодавство у великој мери усклађено са овим стандардима, потребно је додатно прецизирати одредбе које се односе на обавезе државе у погледу заштите жртава, као и осигурати да свака форма трговине људима, укључујући нове и појављујуће облике, буде адекватно регулисана.

Дефиниције кривичних дела у Кривичном законiku би требало да буду јасније и свеобухватније. На пример, потребно је прецизно дефинисати све форме експлоатације, укључујући присилне бракове, трговину органима, као и експлоатацију у дигиталном

⁸⁸ Д. Јовашевић, *op. cit.*, стр. 76-80.

⁸⁹ Д. Станић, *op.cit.*, стр. 27-30.

простору, што је у порасту услед све веће употребе технологије. Такође, закон треба да јасно разликује трговину људима од сличних кривичних дела, као што је шверц миграната, како би се избегле правне нејасноће у поступању.

Посебна пажња треба да буде посвећена унапређењу заштите деце као жртава трговине људима. Законодавство треба да осигура да свака форма експлоатације деце, укључујући присилни рад, сексуалну експлоатацију и просјачење, буде санкционисана са највећом строгошћу. Такође, дечија заштита мора бити приоритет у свим фазама поступка, укључујући адекватну правну подршку, психолошку помоћ и заштиту идентитета током судских процеса.⁹⁰

Успостављање униформних протокола за идентификацију жртава трговине људима је од суштинског значаја. Законодавни оквир треба да предвиди обавезу примене стандарда за идентификацију жртава у свим релевантним институцијама, укључујући полицију, здравствене и социјалне службе. Протоколи треба да буду обавезујући и јасно формулисани како би се избегле неједнакости у поступању.

Потребно је увести јасније законске одредбе које се односе на права жртава у кривичним и грађанским поступцима. Закон треба да гарантује право жртава на бесплатну правну помоћ, право на накнаду штете и право на заштиту током сведочења. Посебно је важно поједноставити процедуре за добијање накнаде штете, што је тренутно често дуготрајан и компликован процес.

Унапређење мера заштите сведока у судским поступцима је још један кључни аспект који захтева законодавну пажњу. Иако постоје мере заштите сведока, попут сведочења путем видео-линка или уз скривени идентитет, оне се не примењују доследно у пракси. Законодавство треба да осигура обавезну примену ових мера у случајевима који укључују жртве трговине људима, како би се спречила даља виктимизација.

Потребно је унапредити законодавство које регулише сарадњу са невладиним организацијама и међународним институцијама које су укључене у борбу против трговине људима. Законски оквир треба да осигура јасне механизме за финансирање и подршку невладиним организацијама које пружају непосредну помоћ жртвама, као и да подстиче међународну сарадњу у истрагама и гоњењу починилаца.

⁹⁰ Д. Јовашевић, *op. cit.*, стр. 76-80.

Јачање санкција за трговце људима је још један приоритет. Казнене мере треба да буду довољно строге како би се обезбедило одвраћање, уз истовремено наглашавање неопходности конфискације имовине и финансијске добити од криминалних активности. Законодавство треба да осигура да конфискована средства буду усмерена на подршку и рехабилитацију жртава.⁹¹

Унапређење законодавног оквира захтева континуирано праћење и анализу његове примене. Оснивање независног тела или радне групе која ће редовно процењивати ефикасност закона и предлагати побољшања може значајно допринети јачању правног система у борби против трговине људима. Само кроз овакав свеобухватан приступ могуће је обезбедити ефикасан и правичан законодавни оквир који ће заштитити жртве и омогућити ефикасно гоњење починилаца.⁹²

5.2. Препоруке за унапређење механизма заштите и подршке

Препоруке за унапређење механизма заштите и подршке жртвама трговине људима у Републици Србији су од суштинског значаја за обезбеђивање свеобухватне помоћи жртвама, њиховог опоравка и успешне реинтеграције у друштво. Иако је успостављен институционални оквир за заштиту жртава, пракса указује на потребу за даљим унапређењем ресурса, процедура и координације међу релевантним актерима како би се обезбедила конзистентна и делотворна подршка. Ове препоруке се односе на унапређење како институционалних капацитета, тако и оперативних механизма за пружање помоћи.

Једна од најважнијих препорука је унапређење капацитета за идентификацију жртава трговине људима. Потребно је успоставити стандардизоване и обавезујуће протоколе за идентификацију који ће се примењивати у свим релевантним институцијама, укључујући полицију, граничне службе, здравствене установе, социјалне службе и школе. Протоколи треба да укључе јасно дефинисане индикаторе трговине људима, као и процедуре за хитну интервенцију и пружање подршке жртвама од тренутка њиховог идентификовања.

⁹¹ М. Грујић, *op. cit.*, стр. 147-153.

⁹² Д. Јовашевић, *op. cit.*, стр. 769-775.

Успостављање додатних сигурних смештаја за жртве трговине људима представља кључни корак у побољшању механизма заштите. Садашњи капацитети сигурних кућа често нису довољни да одговоре на све потребе жртава, нарочито у случајевима када је потребан продужени боравак или специјализована подршка. Нови смештаји треба да буду децентрализовани, односно доступни у различитим деловима земље, како би се обезбедила географска приступачност. Осим физичке сигурности, сигурни смештаји треба да пружају свеобухватну помоћ, укључујући медицинску негу, психолошку подршку, правно саветовање и програме за економско оснаживање.

Јачање психолошке подршке жртвама је неопходно, јер жртве често трпе дуготрајне психолошке последице, као што су посттрауматски стресни поремећај (ПТСП), анксиозност и депресија. Потребно је увести специјализоване програме психолошке рехабилитације, уз укључивање стручњака који су обучени за рад са жртвама трговине људима. Ови програми треба да буду дугорочни и прилагођени индивидуалним потребама жртава, уз обезбеђивање приступа и у мање развијеним подручјима земље.

Механизми за правну подршку треба да буду проширени и унапређени. Иако законодавство омогућава бесплатну правну помоћ жртвама, у пракси је ова услуга често ограничена. Потребно је успоставити мрежу специјализованих адвоката који ће бити доступни жртвама од тренутка идентификације па све до окончања правних поступака. Такође, неопходно је обезбедити да све жртве буду информисане о својим правима и доступним опцијама за правну заштиту.

Додатни акценат треба ставити на унапређење економске рехабилитације жртава. Програми економског оснаживања, који укључују обуке за нове вештине, помоћ у запошљавању и финансијску подршку за самозапошљавање, могу значајно допринети дугорочној реинтеграцији жртава у друштво. Ови програми треба да буду доступни свим жртвама, без обзира на њихов правни статус или место пребивалишта, како би се смањио ризик од поновне виктимизације.

Координација између институција које се баве заштитом жртава трговине људима је од пресудног значаја. Потребно је успоставити јасне механизме за размену информација и сарадњу између полиције, судства, социјалних служби и невладиних организација. Центар за заштиту жртава трговине људима треба додатно ојачати, како у

смислу кадровских капацитета, тако и у погледу финансирања, како би могао да координира свеобухватне активности у процесу заштите и подршке.⁹³

Подизање свести јавности о трговини људима и правима жртава је такође кључно за побољшање механизма заштите. Кампање за подизање свести треба да буду редовне и усмерене на све сегменте друштва, укључујући школе, послодавце и широку јавност. Ове кампање могу помоћи у идентификацији жртава, али и у смањењу стигматизације са којом се жртве често суочавају.

Потребно је обезбедити континуирано праћење и евалуацију система заштите жртава. Успостављање независног тела које ће се бавити мониторингом ефикасности мера заштите и подршке, као и прикупљањем података о трговини људима, може значајно допринети унапређењу система. Овај процес треба да буде транспарентан и заснован на укључивању свих релевантних актера, укључујући државне институције, невладине организације и међународне партнере. Применом ових препорука, механизми заштите и подршке жртвама трговине људима у Србији могу постати ефикаснији, свеобухватнији и прилагођени потребама жртава, доприносећи њиховом дугорочном опоравку и успешном повратку у друштво.

5.3. Јачање превентивних мера и подизање свести јавности

Јачање превентивних мера и подизање свести јавности представљају кључне елементе у борби против трговине људима, јер су превенција и информисање основа за смањење броја жртава и јачање друштвене отпорности на овај облик криминалитета. У Републици Србији, иако су спроведене одређене активности у овој области, потребно је да ове мере постану систематичније, свеобухватније и доступне ширем кругу становништва. Превентивни приступ подразумева не само деловање кроз формалне институције, већ и укључивање читаве заједнице у препознавање и спречавање трговине људима.

Једна од првих препорука за јачање превентивних мера је развој и спровођење националних програма едукације који ће бити усмерени на различите циљне групе. У систему образовања потребно је интегрисати теме о трговини људима у школске и

⁹³ Римски статут Међународног кривичног суда, *op. cit.*, стр. 31-35.

универзитетске програме, како би млади људи били информисани о ризицима, методама трговаца и начинима заштите. Посебна пажња треба да буде посвећена осетљивим групама, као што су деца без родитељског старања, млади из руралних подручја и мигранти, који су често у повећаном ризику од експлоатације.⁹⁴

Подизање свести јавности о проблему трговине људима је од суштинске важности за превенцију. Кампање за информисање јавности треба да буду редовне, видљиве и усмерене на све сегменте друштва. Оне могу укључивати телевизијске и радијске емисије, документарне филмове, друштвене мреже, постере и брошуре, као и јавне догађаје који ће указати на озбиљност проблема. Кампање би требало да пренесу практичне информације о томе како препознати ситуације трговине људима, коме се обратити за помоћ и како се заштитити од могућности експлоатације.

Јачање економских мера превенције је такође кључно, јер је сиромаштво један од главних фактора који повећава ризик од трговине људима. Унапређење програма запошљавања, приступа образовању и подршке економски рањивим категоријама становништва може значајно допринети смањењу ризика од експлоатације. Локалне заједнице треба укључити у развој ових програма, како би мере биле прилагођене специфичним потребама становништва у различитим регионима.⁹⁵

Превентивне мере треба да укључују и обуку професионалаца који су у директном контакту са потенцијалним жртвама трговине људима. Ово укључује полицију, граничне службенике, социјалне раднике, здравствене раднике и просветне раднике. Обуке би требало да обухвате препознавање индикатора трговине људима, комуникацију са жртвама и коришћење ресурса за пружање подршке. Континуирана обука и едукација ових група осигураће да институције делују проактивно у идентификацији ризика и раној интервенцији.

Увођење технологије у превентивне мере представља савремен приступ у борби против трговине људима. Коришћење платформи за информисање и пријаву сумњивих активности, мобилних апликација за заштиту угрожених лица и онлајн кампања за подизање свести може значајно повећати доступност информација и олакшати

⁹⁴ С. Ћопић, В. Николић Ристановић, *op.cit.*, стр. 44-48.

⁹⁵ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 39-44.

превентивно деловање. Такође, надзор дигиталног простора је неопходан, јер трговци људима све више користе интернет за регрутацију и експлоатацију жртава.⁹⁶

Неопходно је побољшати међусекторску сарадњу у спровођењу превентивних мера. Институције као што су полиција, здравствене и социјалне службе, образовне установе и невладине организације треба да блиско сарађују и координишу своје активности. Овај приступ омогућава ефикасније коришћење ресурса, размену информација и унапређење система раног упозорења.⁹⁷

Успостављање локалних механизма за подизање свести и превенцију у заједницама које су највише изложене ризику је од великог значаја. Ово укључује оснивање локалних тимова за борбу против трговине људима, који би укључивали представнике општинских власти, цивилног друштва, школа и здравствених установа. Ови тимови могу директно деловати у локалним заједницама, пружајући едукацију, подршку и информације о правима и начинима заштите. Неопходно је успоставити систем за континуирано праћење и евалуацију ефеката превентивних мера. Овај систем би омогућио идентификацију најефикаснијих приступа, као и брзу адаптацију стратегија у складу са променама у обрасцима трговине људима. Подршка међународних организација у овом процесу може значајно допринети развоју савремених и ефикасних мера.

Јачање превентивних мера и подизање свести јавности представљају стубове одрживог и дугорочног одговора на проблем трговине људима. Превентивни приступ се ослања на едукацију, информисање и ангажовање различитих сегмената друштва у идентификацији и смањењу ризика од трговине људима. У Србији је ова област препозната као приоритет, али су потребна додатна улагања и напори како би мере биле свеобухватне и доследно спроведене.

Један од кључних корака у јачању превентивних мера је интеграција образовних програма о трговини људима у формално и неформално образовање. У оквиру школског система, ученици треба да стекну знања о ризицима, методама трговаца и начинима заштите. Ове теме могу бити део наставних предмета попут грађанског васпитања или посебних радионица и програма. Универзитети, посебно факултети који образују будуће социјалне раднике, правнике, полицајце и здравствене раднике, треба да уведу

⁹⁶ В. Николић-Ристановић, *op. cit.*, стр. 39-44.

⁹⁷ Л. Милановић, Б. Лајовић, Д. Барјактаровић, Б. Радосављевић, *op. cit.*, стр. 26-30.

специјализоване предмете који ће студентима пружити дубље разумевање трговине људима.

Едукација рањивих група становништва је од посебне важности. Сиромашне заједнице, мигранти, избеглице, деца без родитељског старања и маргинализоване групе често су највише изложене ризику. Информативни програми за ове групе треба да буду прилагођени њиховим специфичним потребама и културолошким контекстима. На пример, едукација у руралним срединама може укључивати радионице, дискусије и интерактивне методе како би се информације лакше усвојиле.

Информативне кампање за широку јавност имају кључну улогу у подизању свести. Ове кампање могу обухватити коришћење медија, друштвених мрежа, постера и брошура како би се скренула пажња на проблем трговине људима. Кампање треба да нагласе важност препознавања знакова експлоатације и да пруже информације о томе како пријавити сумњиве активности. Посебна пажња треба да буде усмерена на дигитални простор, где трговина људима све више добија нове форме, попут регрутације жртава преко друштвених мрежа и интернет огласа.

Развој програма економског оснаживања представља важан аспект превенције, јер је сиромаштво један од главних узрока изложености ризицима трговине људима. Програми за подршку запошљавању, обуке за нове вештине и приступ микрокредитима могу помоћи рањивим категоријама становништва да стекну економску независност и избегну експлоатацију. Локалне заједнице и организације цивилног друштва треба да буду активни партнери у развоју и спровођењу ових програма.

Јачање сарадње са медијима је такође кључно за подизање свести јавности. Медији имају моћ да скрену пажњу на проблем трговине људима и информишу јавност о правима жртава и доступним механизмима заштите. Истовремено, медијски извештаји треба да буду етички и осетљиви на положај жртава, како би се избегла додатна виктимизација и стигматизација.

Институционална обука професионалаца који раде у здравственом, правосудном, образовном и социјалном систему је неопходна за ефикасну превенцију. Професионалци који долазе у контакт са потенцијалним жртвама треба да буду обучени да препознају индикаторе трговине људима и да знају како да реагују у таквим ситуацијама. Ово укључује полицајце, социјалне раднике, наставнике, лекаре и друге професионалце. Обуке треба да буду редовне и засноване на најновијим подацима и праксама.

Увођење нових технологија и дигиталних алата у превентивне мере може значајно унапредити борбу против трговине људима. Мобилне апликације које омогућавају анонимну пријаву сумњивих активности, онлајн кампање за информисање и дигитални ресурси за едукацију могу бити изузетно корисни. Такође, мониторинг дигиталног простора за откривање активности повезаних са трговином људима је од све већег значаја.

Оснивање локалних савета и тимова за превенцију трговине људима може значајно допринети ефикасности превентивних мера. Ови тимови, који би укључивали представнике општинских власти, полиције, школа, невладиних организација и здравствених установа, могли би да спроводе превентивне активности прилагођене специфичним потребама заједница. Локални савети би такође могли да делују као контакт тачке за пријаву сумњивих активности и координацију одговора на идентификоване случајеве.

Континуирано праћење и евалуација ефеката превентивних мера је неопходно за њихово унапређење. Оснивање независног тела или радне групе која би анализирала спроведене мере и предлагала нове приступе може значајно побољшати ефикасност система. Ово тело би се бавило и прикупљањем података и разменом најбољих пракси са другим земљама и међународним организацијама.

ЗАКЉУЧАК

Трговина људима представља један од најтежих облика кршења људских права и глобални изазов који захтева свеобухватан и координисан приступ. У Републици Србији, борба против трговине људима и заштита жртава су важан део како националних, тако и међународних обавеза. Иако су направљени значајни кораци у изградњи законодавног и институционалног оквира, анализа изазова и препорука показује да постоји простор за унапређење, како у превенцији, тако и у заштити жртава и гоњењу починилаца.

Национални закони, као што су Кривични законик и Закон о социјалној заштити, у великој мери су усклађени са међународним стандардима. Међутим, њихова примена у пракси често наилази на ограничења која се односе на недостатак ресурса, неадекватну координацију институција и недовољну обуку професионалаца. Заштита жртава, као централни елемент борбе против трговине људима, захтева јачање капацитета институција, повећање доступности услуга и уклањање препрека у приступу правди и правној помоћи.

Превентивне мере, укључујући едукацију, подизање свести јавности и економско оснаживање рањивих група, играју кључну улогу у смањењу ризика од трговине људима. Поред тога, развој локалних и националних програма који укључују сарадњу свих друштвених актера, као и коришћење савремених технологија за информисање и идентификацију ризика, може значајно допринети ефикасности превентивних активности.

Идентификација и рехабилитација жртава морају бити оснажене кроз јачање мултисекторског приступа, успостављање јасних протокола и обезбеђивање конзистентне подршке у свим фазама рехабилитације. Поред физичке и психолошке помоћи, жртвама је потребна свеобухватна подршка у економској и социјалној реинтеграцији, како би се спречила њихова поновна виктимизација.

Правосудни систем има кључну улогу у обезбеђивању правде жртвама и санкционисању трговаца људима. Унапређење рада правосудних органа кроз обуке, доследну примену закона и увођење мера за заштиту сведока, омогућиће ефикасније гоњење починилаца и повећање поверења жртава у институције.

Србија такође треба да настави са усклађивањем свог законодавства и праксе са међународним обавезама, као и да активно сарађује са међународним и регионалним организацијама. Успешна борба против трговине људима зависи од ефикасне међународне сарадње, али и од одлучног деловања на националном нивоу.

Решавање проблема трговине људима захтева дугорочну посвећеност, значајна улагања у људске и материјалне ресурсе и активну улогу свих друштвених актера. Пружањем подршке жртвама, подизањем свести јавности и доследним гоњењем починилаца, Србија може не само да унапреди свој национални систем, већ и да постане пример добре праксе у региону и шире. Борба против трговине људима није само правно и институционално питање, већ и морална обавеза свих делова друштва да се залажу за заштиту људског достојанства и права.

ЛИТЕРАТУРА

1. Council of Europe GRETA Report on Serbia, 2021.
2. European Union Directive 2011/36/EU on Preventing and Combating Trafficking in Human Beings and Protecting its Victims.
3. International Labour Organization (ILO), *Forced Labour, Modern Slavery and Human Trafficking*, 2017.
4. International Organization for Migration (IOM), *World Migration Report 2022*.
5. T. Kröger, J. Malkoč, B. H. Uhl, *Државни механизми за упућивање жртава трговине људима: Придружујући се напорима у заштити права тргованих особа – Практични приручник*, OSCE/ODIHR, 2006.
6. Organisation for Security and Co-operation in Europe, *The Critical Role of Civil Society in Combating Trafficking in Human Beings*, 2018.
7. Organization for Security and Co-operation in Europe, *Survey Report 2021 of Efforts to Implement OSCE Commitments and Recommended Actions to Combat Trafficking in Human Beings*, 2022.
8. United Nations Protocol to Prevent, Suppress and Punish Trafficking in Persons, Especially Women and Children (Palermo Protocol), 2000.
9. U.S. Department of State, *Trafficking in Persons Report 2023*.
10. United Nations High Commissioner for Refugees (UNHCR), *Global Trends: Forced Displacement in 2022*.
11. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Assessing Trafficking in Persons Reports: Organ Trafficking and Exploitation*, 2019.
12. United Nations Office on Drugs and Crime (UNODC), *Global Report on Trafficking in Persons 2020*.
13. А. Галоња, С Јовановић, Заштита жртава и превенција трговине људима у Србији, заједнички програм УНХЦР-а, УНОДЦ-а и ИОМ-а за борбу против трговине људима у Србији, Београд, 2011. године, стр. 100
14. Andrea Barton Bechard, David Moretti, *The Berlin Turnpike: A True Story of Human Trafficking in America*, New York, 2011.
15. Астра - <https://astra.rs/sta-je-trgovina-ljudima>
16. В. Лалић, Ж. Кешетовић, *Антропологија сексуалне експлоатације*, Виктимолошко друштво Србије, Темида, Београд 2009.

17. В. Николић-Ристановић, *Трговина женама у Србији и околним земљама, обим, карактеристике и узроци*, Темида бр. 1, Београд, 2011.
18. D. Doležal, *Prevenција трговине људима*, Zbirnik pravnog Fakulteta Sveučilišta u Rijeci, br. 2 Vol. 28, Rijeka, 2006.
19. Д. Јовашевић, *Лексикон кривичног права*, Београд, 2011.
20. Д. Јовашевић, *Међународно кривично правосуђе – између права, правде, помирења и права жртава*, Министарство одрбране Републике Србије, Војно дело, бр. 4, Вол. 63. Београд, 2011.
21. Д. Милић, *Ревуја за безбедност*, стручни часопис о корупцији и организованом криминалу, бр. 3, Београд, 2009.
22. Д. Станић, *Ревуја за безбедност*, стручни часопис о корупцији и организованом криминалу, бр. 7, Београд, 2008. године.
23. Закон о азилу и привременој заштити („Службени гласник РС“, бр. 24/2018).
24. Закон о бесплатној правној помоћи („Службени гласник РС“, бр. 87/2018).
25. Закон о облигационим односима „Службени лист СФРЈ“, бр. 29/78, 39/85, 45/89 – одлука УСЈ и 57/89; „Службени лист СРЈ“, бр. 31/93; „Службени лист СЦГ“, бр. 1/2003 – Уставна повеља; и „Службени гласник РС“, бр. 18/2020.
26. Закон о ратификацији Конвенције Уједињених нација о правима детета ("Сл. лист СФРЈ - Међународни уговори", бр. 15/90 и "Сл. лист СРЈ- Међународни уговори", бр. 4/96 и 2/97)
27. Закон о социјалној заштити („Службени гласник РС“, бр. 24/2011 и 117/2022 - одлука УС).
28. Закон о основама система образовања и васпитања „Службени гласник РС“, бр. 88/2017, 27/2018 – др. закон, 10/2019, 27/2018 – др. закон, 6/2020, 129/2021, 92/2023 и 19/2025
29. Ј. Бјелица, *Трговина људима на Балкану*, Типографски пулс, Земун, 2009.
30. Кривични законик Републике Србије („Службени гласник РС“, бр. 85/2005, 88/2005 - исправка, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016, 35/2019, 46/2021, 114/2021 и 10/2023).
31. L. Beten , *International Labour Law*, Kluwer, Deventer-Boston, 1993.
32. Л. Милановић, Б. Лајовић, Д. Барјактаровић, Б. Радосављевић, *Приручник за образовни систем – заштита ученика од трговине људима*, Министарство

- просвете, науке и технолошког развоја, Београд, 2016.
33. М. Бабовић, Ј. Обрадовић, М. Стевић, *Human trafficking in Serbia – Overview of the situation in the context of the 21st century*, Марија Анђелковић, ASTRA - Anti Trafficking Action, Београд, 2022.
34. М. Калач, *Трговина људима*, Правне теме, Нови Пазар 2014.
35. М. Грујић, *Експлоатација жртава трговине људима*, Правне теме бр. 3, Универзитет у Новом Пазару, Нови Пазар, 2002.
36. Протокол Уједињених нација за спречавање, сузбијање и кажњавање трговине људима, посебно женама и децом, који допуњује Конвенцију Уједињених нација против транснационалног организованог криминалитета 2000. година
37. Н. Жегарац, А. Бауцал, У. Гвозден, *Ничија деца - трговина децом у Србији и Црној Гори*, Центар за евалуацију, тестирање и истраживање, Београд, 2005.
38. R. Loyd, *Girls Like Us: Fighting for a World Where Girls Are Not for Sale, an Activist Finds Her Calling and Heals Herself*, 2011.
39. *Римски статут Међународног кривичног суда*, Сл. лист СРЈ – Међународни уговори, бр. 5/2001, чл. 5.
40. С. Јовановић, А. Галоња, *Заштита жртава трговине људима у кривичном и прекршајном поступку*, Удружење тужилаца и заменика јавних тужилаца Републике Србије, Београд, 2011.
41. С. Константиновић-Вилић, В. Николић-Ристановић, М. Костић, *Криминологија*, Пеликан Принт, Ниш, 2009.
42. С. Мијалковић, *Часопис Државног секретеријата за унутрашње послове НР Србије - Осврт на облике и правце развоја међународне полицијске сарадње*, Министарство унутрашњих послова Републике Србије. Београд, 2003.
43. С. Мијалковић, *Теоријско одређење појма трговине људима*, Наука, безбедност, полиција, бр. 2-3, Вол. 9, Београд, 2006.
44. С. Мијалковић, *Трговина људима као облик организованог криминалитета – основна феноменолошка обележја*, Криминалитичко-полицијски универзитет, Наука, безбедност, полиција, бр. 1, Вол. 11, Београд, 2006.
45. С. Ћопић, В. Николић Ристановић, *Кривично дело трговине људским бићима - међународни документи, савремена законска решења и Кривични закон СР Југославије*, Темида бр. 1, Београд, 2002.

46. Трговина људима, Приручник за адвокате - друго измењено и допуњено издање, Београд, 2024.

47. Центар за заштиту жртава трговине људима, преузето са : <https://centarzztlj.rs/>

Изјава о ауторству

Име и презиме аутора : Милутин Шпадијер

Број индекса: 375/2023

Изјављујем

Да је мастер рад под насловом

“Жртве трговине људима”

- Резултат сопственог истраживачког рада;
- Да мастер рад у целини, а ни у деловима није био предложен за стицање друге дипломе према студијским програмима других високошколских установа;
- Да су резултати коректно наведени и
- Да нисам кршио/ла ауторска права и користио/ла интелектуалну својину других лица.

У Косовској Митровици,

Потпис аутора

20.06.2025

М. Шпадијер